Республика Тыва
им. А.С. Пушкина

1914 КЫЗЫЛ - АЗИЯНЫҢ ЧҮРЭЭ 1999

Чнак хоорайывыс 85 харлап турар

ШЫН

Ниитилел-политиктиг солун

Солун 1925 чылдың августа 31-де үнүп эгелээн

№ 68 (16130) ◇ 1999 чылдың сентябрь 18, суббота ◇ Ат салган шагы ◇ Садар өртээ дугуржулга езугаар. 20.15

БУРУУЛУГНУ БУРГАН ЭРГИИР...

Бөгүн найысылал Кызылывыстың төрүттүнген хүнү — 85 чыл. Бо үениң дургузунда ооң келир үези, чурттакчы чонунуң эки амыдыралы дээш чеже-чеже даргалар арга-дуржулгазын, билиин, кадыкшылын бербээн дээр. А бөгүнгү байырлалды хоорайның мэриязы 16 млн. акшаны өскээр чарыгдааны-биле уткуп турары дээрге-ле, чону дээш ажылдавайн, кырганнарның, бичиилёрнин, дайын киржикчилериниң алыр ужурлуг каш акша-көпеенден "чирип" олурары ол-дур деп билир апаар. Бо дугайында сентябрь 15-те Чазак Совединге Президент Ш. Д. Ооржак чидии-биле шүгүмчүлеп демдеглээн. Кызыл хоорай чагырыкчызы А. Кашин бодунуң ажылдап келген үезинде найысылалдың бюджединиң чарыгдалдар статьяларының 101 чүүлдерин каржызы-биле хажыдып, акша-хөреңгини өскээр чарыгдап турганын Россия Федерациязының Саң-хөө яамызының Тыва Республикада Контроль-ревизия эргелелиниң удуртукчузу Д. М. Куулар дыннаткаш, аңаа хамаарышкан 21 документини Президентиге берген.

Президент Ш. Д. Ооржак Чазак Чөвулелиниң мурнундан ук документилерни Иштики херектер яамызының сайыды С.С-Б. Монгушка, Тыва Республиканың прокурорунуң бирги оралакчызы М. И. Санчайга тывыскаш, чонга шынны чедирери-биле ол документилер-биле ажылдап, контрольду шыңгыы тударын, ажылдың түннелин ай санында Чазакка дыннадырын даасскан.

16 миллион. Хөй-ле акша-түр. Бо байырлалда хоорайның башкыларының, эмчилериниң, инвалидтериниң, бүгү чурттакчы чонунуң хөй кезииниң байырлал столунга салыптар амданныг аъш-чеми чок деп бүзүрел-биле чугаалап болур. А дээргилерниң столдары...

"Буруулугну бурган эргиир" дээр болгай. Ындыг-ла болзунам.

Светлана МОНГУШ.

НАЙЫРАЛДЫҢ ХООРАЙЫ

Даңның үнер мөңге хүннүң адаанга
Тоолда дег көжүп чораан бурун Тыва
Каа-Хемниң, Бии-Хемниң белдиринге
Каас-чараш турум доктаан — Кызылывыс

Азияның төвүнде
Авам чурту хоорайым.

Саян сыннар төлү болган Улуг-Хемим
Салым-чолун доннап алган агымныг
Төрелдешкен көвей чоннар өргээзи—
Төөгүвүс, чуртталгавыс — Кызылывыс.

Азияның төвүнде
Адам чурту — хоорайым.

Эртем-номну сүмеп-шаңнаан сылдызым.
Эжим-өөрүм, чуртталгамның эгези —
Херелденген хөгжүлделиг Тывамның
Кезээ-шагда чоргааралым — Кызылым.

Азияның төвүнде
Найыралдың хоорайы.

Зоя НАМЗЫРАЙ.

ҮЛАМ ХӨГЖҮ-ЛӨ, НАЙЫСЫЛАЛ

Россияның хаан чазаа Тываның 1914 чылдың апрельде Россияның протекторады (кошкак күрүнени езу барымдаалап камгалап хайгааараары) кылдыр чарлаан. Удаваанда Урянхай крайга өскээртен көжүп келген улустуң чурттаар хоорайын тудары эргежок чугула төвү болу берген. Ол крайның садыг, үлетпүр, административтиг төвү болур ужурлуг деп хаанның эрге-чагыргазы санап турган. Чер тургузуунуң болгаш чер ажылының талазы-биле кол эргелелдиң даалгазы-биле Владимир Габаев чедип келген. Каа-Хем биле Бии-Хемниң каттышкан белдиринде күүүлүг Улуг-Хемниң эгезин алган чери Хем-Белдиринге хоорайны тудары-биле шилип алган. 1914 чылдың чаа сан-биле август 19-та хоорайның таваан салып, тудуп эгелээриниң байырлыг ажыдыышкынын эрттирген. Ооң бээр 85 чыл болуп турар.

1921 чылдың август 15-те ТАР тургустунган, ооң найысылалы Кызыл болу берген. Ынчан хоорай бичии суурга дөмей, сайыттар безин өглерге чурттап турган. 1924 чылда баштайгы бүдүрүлге типография ажыттынган, дараазында чылда электростанция тогун берген...

Россияның составынга Тываның 1944 чылдың октябрьда каттышканының соонда Кызылдың тудуу сайзыралды алган. Ылангыя алдан чылдарның ортан үезинден бээр чеден, сезен чылдарда найысылал кончуг дүрген туттунуп, чаагайжыттынган. Хой чуртталга кварталдарын, эмнелгелерни, школаларны, училищелерни, бажың тудар комбинатты, хөгжүм-шии театрын, чазак бажынын, политчырыдыышкын бажынын болгаш өске-даа объектилерни туткан.

Кызыл хоорай Тыва Республиканың административтиг, политиктиг, үлетпүр, эртем, культура, улустар аразының болгаш даштыкы экономиктиг харылзааларның төвү болуп турар. Мында республика ужур-дузалыг үлетпүр бүдүрүлгелер, транспорт, садыг харылзаа, тудуг организациялары, эртем, дээди, тускай ортумак өөредилге, школа, эмнелге, культура албан черлери мөөннеттинген. Үе чеже-даа берге болза хоорай немей туттунуп, чаагайжып орар. Эрткен чылдан бээр республиканың ургуларының уран үүл школазы, хевис болгаш хой кежинден тон даараар фабрикалар, герман фирма "Сименстиң" саннар-биле таарыштырар телефон станциязы ажыглалга кирген.

Кызылдың таваан салган хүнден эгелээш бо хүннерге чедир ССРЭниң болгаш Россияның хөй националдыг улустарының төлээлекчилери чаагай ажыл-херекти бүдүрүп, мындыг улуг хоорайны тудуп, сайзыраткан. Ол дээрге улустарның быжыг найыралын, бир демниг кады ажылдажылгазын херечилеп турар. Амгы үеде найысылалда 70 ажыг нацияның төлээлекчилери ажылдап, чурттап турар. Албан документилерин езугаар алырга, 1938 чылда хоорайның чурттакчыларының саны 4670 кижи, 701 бажын, 55 кудумчу турган. Амгы үеде чурттакчы чоннуң саны тозан муң ашкан, он муң ажыг бажың, 180 хире кудумчу бар. Дөрт-беш, тос каът бажыңнарның саны көвүдеп орар.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында совет улуска, ооң Кызыл Шериинге дузаламчы организастаарының төвү Кызыл хоорай турган. Моон Тываның эки турачылары фронтуже аттанган, мөөң белектерни чоруткан.

Кызыл хоорай Азия диптин төвүнде турар, ында тураскаалды кылган, ол Россияның болгаш даштыкы чурттарның хөй санныг туристериниң кичээнгейин хаара тудуп турар.

Россияның составынга каттышканындан бээр 55 чыл болуп турар Тыва Республиканың найысылалы моон соңгаар улам хөгжүп, сайзыраар. Удавас чуртталга бажыңнары, сарыг шажын хүрээзи, шывыглыг рынок бажыңы болгаш өске-даа объектилер ажыглалга кирер.

Эртем-техника

ЧАА СТАНЦИЯ

Чоокта чаа Кызыл хоорайга "Росхарылзааинформ" күрүне бүдүрүлгези-биле герман фирма "Сименс" хоорайлар аразының автоматтыг 1000 каналдыг болгаш 10000 телефон дугаарлыг станциязы ажыглалга кирген. Ол дээрге республиканың харылзаа ажылдакчыларының Тываның Россияга эки тура-биле каттышканындан бээр 55 чыл оюнга болгаш Кызыл хоорайның 85 чыл оюнга уткуштур күш-ажылчы белээ-дир деп демдеглээр апаар. Бо станция дээрге чаа технология-дыр.

Ооң байырлыг ажыдыышкынынга ТР-ниң Президентизи — Чазак Баштыны Ш. Д. Ооржак, ТР-ниң Дээди Хуралының Даргазы Ш. Кара-оол, РФ-тиң Президентизиниң ТР-де Бүрүн эргелиг төлээзи М. Калиндүү, Чазак Баштыының оралакчызы В. Николаева болгаш ажыл-албанның өске-даа хөй санныг удуртукчулары, журналистер киришкен.

"Росхарылзааинформ" бүдүрүлгениң хоочуну Николай Алексеевич Беляшов чаа станцияны ажыдып тургаш, ону ажыглалга кииреринге ачы-дузазын чедирген герман фирма "Сименстиң" ажылдакчыларынга, ол фирманың төлээзи дээрги Миненкога, ТР-ниң Президентизи Ш. Д. Ооржакка, чалаттырып келген инженерлерге, монтажниктерге өөрүп четтиргенинин чылыг сөстерин чугаалавышаан, ТР-ниң Президентизи — Чазак Баштыны Ш. Д. Ооржакка сөстү берген:

— ТАР-ның Россия Федерациязының составынга эки тура-биле каттышканының 55 чыл болур оюнга болгаш Кызыл хоорайның 85 чыл оюнга уткуштур "Тывахарылзааинформ" күрүне бүдүрүлгези биле герман фирма "Сименс" улуг ажылды кылып чорутканын демдеглээн. Кызыл хоорайда телефон аппараттары херек кырында ийи катап көвүдээн-дир. Ооң-биле чергелештир хоорайлар аразында харылзажыр каналдар ийи катап немешкен. Эң-не кол чүве — Кызыл хоорайны болгаш Тыва Республиканың чурттакчы чонунга харылзаанын чедирип турар ачы-дузазының шынары экижиир.

"Тывахарылзааинформ" бүдүрүлгези сөөлгү чылдарда харылзааның чаа ачы-дузазын чонга көргүзүп, аңаа бараан болур талазы-биле улуг ажылды кылган — көжүп чоруур телефон харылзаазы, хууда радио дамчыштыр чугаалажыр система, "Интернет" дамчыштыр кайгамчык хөй медээ алыр система ажылдап турар, телефон харылзаазының чаа системазын организастаар ажылды, видеотелефон харылзаазын тургузуп эгелээн. "Соңгу чүктүү болгаш аңаа деннештирип каан девискээрлерни спутник таварыштыр телефон харылзаазын организастап чорударының дугайында" РФ-тиң тускай угланыышкынныг көрдүнген федералдыг программаларында Тыва Республика кирип турар. Республиканың ырак черлерде турар чурттакчы чонунга телефон харылзаазын организастап чорудар болгаш харылзааның өске-даа ачы-дузазын чедирери көрдүнүп турар. Бо дээрге "Тывахарылзааинформ" бүдүрүлгезиниң республикага харылзааны улам ынай сайзыраңгайжыдары дээш кылып чорудуп турар ажылдарының долу эвес даңзызы-дыр.

Республиканың харылзаачыларының, РФ-тиң Телекоммуникация талазы-биле күрүне комитединиң, фирма "Сименстиң" болгаш керээлиг ажылдап турган организацияларның таарыштырар саннарлыг телефон станциязын ажыглалга киирер дээш коллективтиг күш-ажылын Президент болгаш ТР-ниң Чазаа үнелеп турарын Ш. Д. Ооржак демдеглээн.

Президентиниң Чарлыы-биле "Шылгарангай күш-ажылы дээш" медаль-биле РФ-тиң Телекоммунация талазы-биле күрүне комитединиң Инвестиция политиказы болгаш экономика эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы Валерий Валерьевич Трефиловту, фирма "Сименстиң" сайгарылга талазы-биле директору Александр Михайлович Соколовту шаңнаан. Кызыл хоорайның таарыштырар саннарлыг телефон станциязының башкарыкчы инженери Валерий Таанноолович Санданга "Тыва Республиканың алдарлыг ажылдакчызы" деп хүндүлүг атты тывыскан. Тыва Республиканың Президентизиниң Хүндүлүг бижии-биле хоорайның телефон харылзаазының начальниги Наталья Николаевна Тавбериддзени, "Тывахарылзааинформ" бүдүрүлгезиниң автоцегинин тракторизи Балыкай Монгушевич Дагбаны шаңнаан. ТР-ниң Президентизи Ш. Д. Ооржак шаңнатканнарга байыр чедиргеш, чаа ажыглалга кирген станцияның күчү-күжүн дүрген шиңгээдип алыр талазы-биле "Тывахарылзааинформ" бүдүрүлгениң коллективинге күш-ажылчы чедиишкинни күзээн.

Сергей ХЕРТЕК.

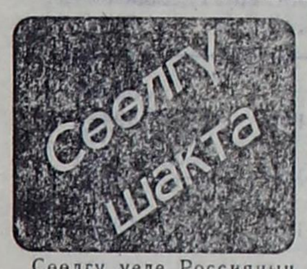

Сөөлгү үеде Россияның девискээринде терроризмниң калбарып турарынга чүгле Россияның эвес, харын делегейниң хөй чурттарының чоннары килеңнээшкинни илередип турар. Бо айтырыгны РФ-тиң Чазааның хуралынга шыңгыы чугаалашкан. Чазак Даргазы Владимир Путин терроризм-биле демиселди күштелдирериниче маңаа хамаарылгалыг яамыларның сайыттарын, бедик харысалгалыг, бедик серемчилелдиг болурунче бүгү чонну кыйгырган.

Москва хоорайның мэри Юрий Лужков ук хуралга мынча дээн: "Көрүнер, Буденновскиге, Пятигорскиге, Каспийскиге, Буйнакскиге, Хабсаюртка, адактың соонда Москвага коргунчуг частыышкыннарны террористер кылды. Күрүненин талазындан эң шыңгыы хемчеглер алыры негеттинип келген. Бо талазы-биле чогуур хемчеглерни кошкак ап келгенин, чажырар арга чок тур".

Эң сөөлгү медээни езугаар алырга, Ислам чүдүлгелиг күрүне тургузар дээш Дагестанче халдап кирген чечен террористерден 2 муң ажыг дээрбечини узуткаан бооп турар. Үүгле сентябрь 16-да безин 40 ажыг террористи узуткаан. Террористерни узуткаары-биле чамдык черлерге ракеталарны, үгер-бооларны ажыглаан.

Четче эвес медээ езугаар алырга, Дагестанга дайынга Россияның федералдыг шериниң чидирии 100 ажыг, милиция ажылдакчыларының чидирии — 130 ажыг кижи. Балыглатканнарның саны 600 хире кижи болган.

Чечен дайзыннар Дагестанның девискээринге агаардан үрей бомбалаары безин берге быжыглал черлерин тургускаш, аңаа хөй санныг боо-чепсекти чажырып, шыгжап турганы элдептиг Ону кымныңдаа эскербейн, көрбейн турганы элдептиг-дир.

МЕДЭЭЛЕР ДҮРГЭЭ

Хууда делгелге

Тываның Чурукчулар эвилелиниң кежигүнү, Москваның И. Суриков аттыг уран чурулга институдунуң доозукчузу Вячеслав Сааяевич Самияның чогаадыкчы ажылдарының хууда делгелгези Чурукчулар бажыңының делгелге залында дүүн (сентябрь 17-де) ажыттынган.

Делгелгеде ооң чураан портреттериниң аразында Тываның көскү политиктиг, хөй-ниити ажылдакчылары, культураның, уран үүлдүң, спорттуң алдарлыг кижилериниң чуруктарын көрүп болур. Оларның аразында ТР-ниң Президентизи Ш. Д. Ооржак, Москваның мэри Ю. М. Лужков база бар.

Бистиң корр.

Иешкилерниң дүжүдү

Кызыл хоорайның чурттакчызы А. П. Мит-оол найысылалдың ол чарыында Вавилин дачазынга 1,5 шоодай картофель үрезинин олурткан, оон 16 шоодайны казып алган.

Картофель — "ийиги хлеб"-биле бодун хандырып алган аныяк ие дээди өөредилге черинде ботөөредилге-биле өөренип турар, оолдары Кызылда № 1 школаның өөреникчилери.

Чаа аттар

Кызыл хоорай эң салым-чаяанныгларның белеткекчизи. Ол бөгүн 85 чылын чурттуң ылаңгыя, Москваның көскү уран чүүл ажылдакчылары-биле кады демдеглеп турар. Ооң бир көскү чижээ бо. Найысылалдың ургуларының уран чүүл школазының директору Виктор Чигжиттиң биске дыннатканы болза:

Чоокта чаа биске делегей чергелиг "Новые имена" ачы-дуза чедирер фондунуң президентизи И. Н. Воронова баштаан москвачылар биске аалдап чорду. Ийи тала керээ чарып алдывыс. Бистиң башкыларывыс, өөреникчилеривис Суздаль хоорайда тускай чогаадыкчы школага билиглерин бедидер, өөренир болгаш дыштаныры ында көрдүнген. Бо улуг делегей фондузунуң стипендиязын бистиң үш өөреникчивис — Бады-Доржу Ондарга, Ильза Ондарга, Алена Чымбага тывыскан. Олар делегейниң ат-сураглыг кижилериниң аразында кирген чаа аттар-дыр.

Пленумнуң шиитпири

РФКП-ниң Тыва Республика комитединиң ээлчеглиг пленуму болуп эрткен. Организастыг айтырыгларны аңаа чугаалашкан.

РФКП-ниң Тыва Республика комитединиң бирги секретары албан-хүлээлгезинден кадыының байдалы-биле Б. С. Нурзатты пленум хостаан.

РФКП-тиң Тыва Республика комитединиң бирги секретарынга, Тыва Республиканың Дээди Хуралының депутады Г. Ч. Ширшинни пленум соңгаан.

Россия Федерациязының Күрүне Думазының депутадының кандидадынга нинити федералдыг даңзыга Г. Ч. Ширшинни РФКП-тен киирер дугайында шиитпирни пленум хүлээп алган.

РФКП-ниң ам болур VI съездизиниң делегаттарынга Күрүне Думазының депутады П. В. Романовту, Тыва Республиканың Төп соңгулда комиссиязының кежигүнү С. И. Дамдынны пленум соңгаан.

Бистиң корр.

Спорт

Хоочуннар аразынга эрткен хостуг-хүреш маргылдаазынга ийиги черни ээлээш, Анатолий Кара-Сал Румыниядан чедип келген.

* * *

Япон сумо тыва хүрешке чоошкулашкак. Республиканың сураглыг мөгелери Аяс Монгуш, Каң-Демир Куулар сумога делегей маргылдааларынга киржири-биле бо хүннерде Москва чоогунда белеткенип турар. Ук маргылдаа Таллин хоорайга бо чылдың сентябрь 24-26 хүннеринде болур.

ДЕПУТАТТАРНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ!

Тыва Республиканың Дээди Хуралының (Парламентизиниң) ийиги чыыжының он дөрткү сессиязы **1999 чылдың сентябрь 28-те** Дээди Хуралдың хуралдаар залынга **9 шакта** ажыттынарын депутаттарга дыннатты.

"БҮГҮ РОССИЯ" — ТЫВАДА

"Бүгү Россия" деп ниити Россияның политиктиг ниитилел шимчээшкининиң Тыва Республика салбырын тургускаш, ооң уставын, кол сорулгаларын чүүлдүгзүнүп бадылаан, ооң даргазынга Ю. Ю. Ананьинни , оралакчызынга Б. Д. Сатты бадылаан. Чаа ниитилел-политиктиг организацияны ТР-ниң Юстиция яамызы бүрүткээн.

Юрий СУЧКОВ.

Харыың чүл, Арыг-Бажы?

Август эгезинде Улуг-Хем кожуунуң Арыг-Бажы суурга ТР-ниң Чазааның ук сумунуң социал-экономиктиг байдалын экижидер база моон-даа соңгаар хөгжүдер дугайында хүн айтырыглыг үнүүшкүннүг хуралы болуп эрткен. Ооң ажылын Президент Ш. Д.Ооржак башкарып эрттирген.

Ниитизи-биле Улуг-Хем кожуун багай эвес диртип турар девискээрлерге санадып турзажок, сөөлгү үеде ооң удуртулгазының үнүң-даа мурнунда деңгел-шыдалы түгээр ажыл-агыйларны бут кырынга тургузуп, улам ынай сайзырадырынче кол кичээңгейни угландырып келгениниң түннелинде, кожуунуң бюджединге улуг орулга киириптер харык-шинээ чок, чоокка чедир "Улуг-Хая" совхозтуң салбыры чораан, 842 чурттакчылыг бо суур даргаларның сагыш човаашкынындан астыгып чыдып калган.

Бо чылдың май 3-5 хүннеринде ТР-ниң Президентизи Ш. Д. Ооржак Улуг-Хем кожуунга чорааш, Арыг-Бажының чурттакчы чонунуң амыдыралының деңнелиниң кудулаанынга ажыл чок кижилер санының өскенинге, сумунуң амыдырал-чуртталгазынга тоң чугула айтырыгларны шиитпирлевейн турарынга хамаарыштыр дүвүрелин илередип, бо талазы-биле кожуун чагыргазының адрезинге чидиг шүгүмчүлелди кылып, республиканың чамдык яамыларының болгаш ведомстволарының мурнунга сумунуң социал-экономиктиг байдалын экижидериниң талазы-биле соңгаарлаттынмас хемчеглерни ап чорударын дааскан турган.

Ооң бээр 3 ай эрткен. Кандыг ажылдар кылдынып чоруттунганыл?

Үнүң-даа мурнунда суурнуң ниити овур-хевири аян-шинчи кирип, албан организациялар чыл чылы-биле "үүжелеп" келгени богундан адырлып (чүгле школа девискээриниң богу безин 30 машина ишти болган), эңгегер, хос оран-саваларын бускаш, ону бажың-балгат тударынче угландырганы, а чурттакчы чон бажың-балгадын, херим кажаазын чугайлап, картофель, ногаа аймаан элбээ-биле олуртуп алганы Президентиниң кичээңгейинден эртпээн.

Ол ышкаш яамыларның болгаш ведомстволарның даалга алган харыысалгалыг ажылдакчылары база боттарының талазындан үре-түннелдиг ажыл-херектерни кылып чорутканы каракка илдең. Ылангыя Алдын-кыс Коңгарның удуртканы ТР-ниң Аныяктар херектериниң талазы-биле күрүне комитеди суурнуң 89 аныяктары-биле ажык чугааны чорудуп, ажыглаттынмайн барган пилораманың ажылын дириг-зер, ооң баазазынга немелде ажылчын турушта-рны тургузар дээн оралдажыышкыннары хилис барбааны өөрүнчүг. "Амдыы дээрезинде Шолбан Ыйма-Серенге удурткан 7 кижилиг бригада пилораманың дериг-хекселдерин аштап-арыглап, четчелээш, пилорама талазы-биле тускай специалистиң киржилгези-биле четпес артык кезектерниң данзызын тодараткан. Бо хонуктарда 5 талалыг керээге ат салдына берзе, акшаландырыышкын талазы-биле айтырыг үзе шиитпирлеттинер, ынчан-на харын ук бүдүрүлге черинге херек үүлдерни саткаш, ажылдадып кириптер бис" деп, Алдын-кыс Темир-ооловна чугаалап турар.

Бир эвес Арыг-Бажынга бо бичежек бүдүрүлге бодунуң продукциязын берип эгелезе, а ооң ажылдай бээринге чигзиниг турбас, аныяктарның ортузунга ажыл чок чорук чавырлырындан ангыда, сумунуң бюджединче "дириг" акшалар кирип эгелээри чугаажок. Тудуг материалдары үүгле республиканың эвес, а кожуунуң бодунуң иштинде улуг хереглелде дээрзин айтып каар чүве болза, ол бичии пилораманың келир үезин даап бодаары берге эвес. А Арыг-Бажы суму чагыргазының даргазы Эрес-оол Кууларның келир чылгы планында аныяктарны ногаа ажаалдазынга хаара тудары көрдүнүп, амдыгааштан эгелээш келир дүжүткеге белеткел ажылдары чоруттунуп, теплицаларның полиэтилен пленкаларын курлавырлап алганын бодаарга, аныяк өскенни ажыл-ишке хаара тударының айтырыы бо черге удавас бүрүнү-биле шиитпирлеттине берип болур хире.

ТР-ниң Чазаандан Улуг-Хем кожууннуң куратору Валентина Күжүгеттиң чугаалап турары-биле алырга, 1999 чылдың май 8-те хүлээп алдынган № 8 "Тыва Республиканың Президентизиниң Улуг-Хем кожуунче ажылчын үнүүшкүнүнүң түннелериниң дугайында" протоколдуг шиитпирниң күүселдезинге Кадык-камгалал, Көдээ ажыл-агый, Сан-хөө, Күш-ажыл яамылары болгаш өске-даа ведомстволар идепкейлиг киржип, 3 айның дургузунда улуг хемчээлдиг ажылдарны кылганнар. Чижээлээрге, Даваа-Самбуу Яндактың Күш-ажыл болгаш социал хөгжүлде яамызы 129 ажыл чок кижиниң 37-зин үчетка тургусканындан ангыда, сиген-ширбиил белеткээр, картофель ажаар 3 бригаданы хевирлээн, "Улуг салгал" деп программага дүүштүр байдалы шуут берге 5 огбүлеге 3-3 муң рубльди үндүрүп бээрин көрген. Борис Күдерек сайыттың Кадык-камгалал яамызы бичежек аптеканы ажыдарының айтырыын шиитпирлээн. А Степан Достайның удуртканы Көдээ ажыл-агый яамызы 11 хаван садып алырынга 11 муң рубльди бээр болуп аазаан. Арыг-Бажы сүт-бараан фермазын катап тургузарының айтырыы база көрдүнүп турар

— Бо айтырыгны бир янзы шиитпирлээри чугула — деп, Ш. Д. Ооржак чугаалаан. — Биеэгиде дег хонукта 5 тонна хөмүр "чиир", 500 кг сүт бээр ферманың бөгүн биске херээ чок. Ооң технологиязын өскертпээже хоржок.

Алдынган ажыл-хемчеглерниң түннелинде чоннуң хей-аъды көдүрлүп, сүлдези бедип, даартагы хүнге идегели оттуп келген дээрзин Шериг-оол Дизижикович хуралга демдеглевишаан, сумуну моондаа соңгаар хөгжүдер дизе, ажыл-иштиң кандыг адырларынга шилилгени доктаадып болурун айыткан. Үнүң-даа мурнунда мал, чер ажыл-агыйын сайзырангайжыдар. Географтыг байдалы эки чер болгаш Арыг-Бажы мал-маган тударынга-даа, картофель, ногаа аймаа, тараа ажаап өстүреринге-даа бүгү талазындан таарымчалыг. Чүгле ажыл-агыйны шын организастаар херек. Бүгү-ле ажыл-ишке дем херек Бир эвес ону чедип алган турган болза, "Арыг-Бажы" совхозтуң (директору Александр Кара-оол) бода малы кайын-на 42, а шээр малы 653 башка чыдар чүве деп. Бо чылын чаштырып алганы тараа культураларының бир кезик-чамдыызы кайын-на кандаашкынга, шергиге алзыптар чүве деп. А малчыннарның харыысалгазы кудулаан, сонуургалы читкен, тараа культураларының чаштырылгазының хуусааларын эде көөрү чугула деп агартыныгларда бодунуң боттуг талалары бар-даа бол, кол чылдагаан ында эвес дээрзин кижи бүрүзү иштинде билип-ле тур боор.

Ылангыя чурттакчы чоннуң боттуң күжүнге бүзүрелин оттурар сорулга-биле Президент бодунуң талазындан эгелээшкинни үндүрүп, конкурсту чарлаан. Келир чылын 10-15 чүсчүк черден 10 тонна картофельди ажаап ап, конкурстун негелделерин сагып, тускай жюри — комиссияга хүлээдип берген ог-бүлени машина азы трактор-биле шаннарын ол аазаан Анаа арыг-бажычылар үнүн-биле харыылаарлар ирги?

Президентиниң сургакчылаашкыны

Эйлиг-Хемден эскериглер

Россия өнчүзүнде турар, уксаажыдылга угланыышкынныг "Эйлиг-Хем" совхоз хем кежилдир, озалааш черде турар болгаш ооң амыдыралының агымы Улуг-Хем кожуунуң еске чурттакчылыг черлериниден ылгалыш деп көстүр.

Үнүн-даа мурнунда изиг оттуг Эйлиг-Хем дээрге ажыл-агыйынга канчаар-даа аажок бердинген кижилериң чурту. Сөөлгү үеде бодунуң ужур-утказын чидирип бар чыдар "Күш-ажыл кижини каастаар" деп домакты тус черниң малчыннарынга хамаарыштыр чугаалап тура, "Күш-ажыл кижини байыдар" деп база немеп болур.

Шынап-ла, ТР-ниң алдарлыг малчыны, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденинин эдилекчизи Март-оол Күдер-оолду база ажыл-агыйның 300 ажыг өшкүзүн малдап чоруур Баас-оол Чудаан-оолду шыдал-деңгели бедик кижилериң санынга санавайн, кымны саналр боор.

Баштайгызы ниитиниң малын кадарарындан ангыда, бодунуң эңме-тикчок мал-маганын, хавандагаазын карактап, сугаттыг черде кара болгаш хоор чинге-тараазын, картофель, помидор, огурец дээш, оон-даа өске ногаазын өстүрүп, люцерназындан ийи дүжүттү ап, хууда машина-техниказын үрелиишкин чок тудуп четтигип турар Энир чылын бир гектар черден 20 центнер чинге-тараанны алган Президент Эйлиг-Хем сумузунга чоруп турар хүннүң бүдүүзүнде ол суурже 10 шоодай огурецти бадырыпкан сураглыг болду. Өскениң карманында акшаны саналры эпчок үүл кылдыр саналдыр болзажок. Март-оол Кыргысовичиниң өг бүле бюджединче киирип ап турар орулгазы эвээш эвес дээрзи билдингир ышкажыл.

А аксындан ыйыдып читкаш сос үндүрүп алыр Баас-оол Саларовичиниң өг бүлези сүтен-янзы бүрү ховирниң бюдоларын кылып турар болду. Ылангыреме, быштап, хоитпак сүү төктүп чыдар аал ол чораан. Ооң кадын да чазын тарып алганы тараазы, картошказы база эки үнген, кат-чимизин хайындырып, вареньелеп алган. А Президентиниң "Саап турар белериннерниң саны чежел?" деп айтырыынга, өгнүң эр ээзи "Каш-ла борбак чүве бар, 15 хире боор ийин он" деп харыылады. Үе мындыг берге турда, саар 15 бени эвээшсинип олурган малчынны көрген силер бе?

Эйлиг-Хемге баргаш, элдепсинип болур үүлдер-ле хой. Ооң бирээзинге суурдан ырак эвесте тараа шөлүнүң суггарылга системазын хамаарыштырып болур. 80 гектар черде тараан кызыл-тасты, суланы, дүктүг-арбайны болгаш чинге-тарааны техника-даа, электри-даа күжү ажыглавас "Фрегат" деп дериг-хекселдер суггарып турар. Ийи даг ортузунда хемден демир хоолайлар дамчып келген сугнуң базыышкыны дериг-хекселдерниң дугуйларын шимчедип, сугну чаашкынналдыр аттыктырып турар. Тус черниң көдээ ажылагый специализиниң чугаазындан алырга, ооң күжү 40 киловаттың шимчедикчизинге дең боор чүведир. Ынчангаш бо чылгы кандаашкын ук ажылагыйның тарылга шөлүнге коргунчуг эвес болган. Май айның бетинде тараан арбай быжа берген, ооң ажаалдазынче совхоз бо хүннерде кирер деп турар. Тараа шөлүн долузу-биле херимнеп алган.

Мону материалывыска киргенивис база ужурлуг Март-оол Күдер-оол болгаш Баас-оол Чудаан-оол ышкаштарнын амыдырал-чуртталгазының бүдүжү өскелерге үлегер-чижек-даа болур ыйнаан. Канчаарга-даа, чонунуң үе дүптен кылып чанчыкканы мал, чер ажылагыйындан халбактанып, ону бо үениң байдалдарында чаа арга-ховирлер-биле баиыдып калбартып чурттаар болза, үе-шаг багын хүрменди ажа бээринин маглылалы бар болбаан аан Ийи хол-ла бар болза, чер тевискээр четчир кылып болур үүле-херек бажын ажыгдыр Чүгле боттан хамааржыр-дыр ийин, боттан аан.

Артур ХЕРТЕК.

АЯК-ХЭЭ ДАНЗЫН-ООЛОВИЧ ОНДАР

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады чораан алдарлыг малчын Хеймерек Бадыевна Ондарнын өөнүң ээзи, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны, Кызыл Тук, Хүндүлелдиң Демдээ орденнериниң болгаш хөй санныг медальдарының, хөрек демдектериниң эдилекчизи, Профэвилелдериниң Мария Громова аттыг шаннарының Тывадан бирги лауреады Аяк-Хээ Данзын-оолович Ондар 53 харлап чорааш, аар аарыгдан хенертен мөчээн.

Ол 1946 чылдың апрель 21-де Чөөн-Хемчик кожуунуң Баян-Тала сумузунга төрүттүнген. Күш-ажылчы 5 чылдарның түннелдери-биле ап чораан чемпион кожаалары болгаш хөрек демдектери амгы үеде республиканың Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейинде делгеттинген. 4 кыс, 1 оолдуң төлептиг әдазы.

Алдарлыг чаңгыс черчуртчувусту Баян-Таланың Хая-Бажы деп черден сөөлгү орукче үдээн.

ТР-ниң Президентизи, Чазаа, Чөөн-Хемчик кожуун, Баян-Тала суму чагыргалары,

Тыва Республиканың Президентизи болгаш Чазаа ТР-ниң Одалга, энергетика болгаш транспорт яамызының сайыды Николай Ооржакович Данзыга ооң авазы

Мамбуу Донгур-ооловна ООРЖАКТЫҢ

мөчээни-биле холбаштыр ханы кажыдалды илередип тур.

Тыва Республиканың Одалга, энергетика болгаш транспорт яамызының коллективи Николай Ооржакович Данзыга ооң авазы

Мамбуу Донгур-ооловна ООРЖАКТЫҢ

мөчээни-биле холбаштыр ханы кажыдалды илередип тур.

"Красноярскэнерго" ажык акционер ниитилелиниң Тывада филиалы Тыва Республиканың Одалга, энергетика болгаш транспорт яамызының сайыды Николай Ооржакович Данзыга ооң авазы

Мамбуу Донгур-ооловна ООРЖАКТЫҢ

мөчээни-биле холбаштыр ханы кажыдалды илередип тур.

Тыва Республиканың Иштики херектер яамызы болгаш Иштики херектер органнарының хоочуннар чөвүлели милициядан халашкан майор

Янов Дамбаевич САНДЫКТЫҢ

үр болгаш аар аарааныныың соонда, 1999 чылдың сентябрь 13-те мөчээни-биле ооң төрелдеринге болгаш чоок кижилеринге ханы кажыдалды илередип тур.

Тыва Республиканың Иштики херектер яамызы, Иштики херектер органнарының хоочуннар чөвүлели иштики херектер органнарының хоочуну, милицияның капитаны

Юрий Иргекович СҮЗҮКЕЙНИҢ

аар аарааш, 1999 чылдың сентябрь 2-де мөчээни-биле ооң төрелдеринге болгаш чоок кижилеринге ханы кажыдалды илередип тур.

"ШЫН" СОЛУННУ ДАМЧЫШТЫР

Кажыдалдың үезинде бисти деткип, дузалааны дээш, Тес-Хем кожуун чагыргазының ажылдакчыларынга, ооң төвүнде суур чагыргазының ажылдакчыларынга, албан черлериниң, организацияларның төлээлеринге, республиканың кожууннарында, суурларында чонувуска, биске эн чоок болгаш ынак, төрээн киживис **Орус-оол Сайын-Белекович АРАП-ЧОРНУҢ** мөчээни-биле холбаштыр бистиң кажыдалывысты үлешкен эки сеткилдиг кижилерге сагыш-сеткиливистиң ханызындан четтиргенивисти илередивис.

Мөчээн кижиниң өг-бүлезиниң хөрээжен ээзи, ажытолу, өөр-өнөр төрелдери болгаш чоок хай-хөй кижилери.

АРГЫЖЫЛГА МЫНДЫГ

Удуртукчуга сөс

Кызыл хоорайның пассажирлер аргыштырып турар автотранспорт бүдүрүлгези республикада хоочун бүдүрүлгелериниң бирээзи. Ажыы-биле чугаалаарга хоорай болгаш республика иштинде пассажирлерни аргыштырып турар чаңгыс бүдүрүлге. Ооң ажылынга ТР-ниң Чазааның-даа, хоорай чагыргазының-даа хамаарылгазы улуг болур ужурлуг. Рынок экономиказының бергеге үезин чурттап эрттип, республиканың чонун ынай-бээр аргыштырар дээш болур-чогуур хемчеглерни ап келген. Чамдык транспорт бүдүрүлгелери бергедеп турда ПАТБ-зи бүдүн-бүрүн коллективи тудуп, чонуң аргыжылга айтырыын бо хүннерде чедимчелиг шиитпирлеп турар. Бензин өртээ өскен, чонуң чайгы үеде ынай-бээр аргыжарынга элээн шаптыктап турар апарганының дугайында чугаа көдүрүп турар. Бо-даа болгаш өске-даа айтырыларга тодаргай харыдан бээрин Кызылдың ПАТБ-ниң директору Константин Федорович НИКИФОРОВКА сөстен бериптээлиңер:

— Амгы үеде кандыг бүдүрүлге берге байдалда турарын билир мен. Бисте байдал ындыг-ла чогумчалыг эвес. 1996 чылда ПАТБ-ге 163 автобустар турган болза, ам 135 арткан. Шимчеп чоруп турар автобустарның 90 хуузу эргижиреэн. Ынчалза-даа моон мурнунда чоруп турган маршруттардан чаңгыс-даа рейсти ужулбаан бис. Ол-ла хевээр пассажирлерни аргыштырып турар. Автобустар эргижирей бээрге, ону ажаап тударының чарыгдалы дыка улуг, ынчап кээрге орулгалыг ажылдаары бергедей берген. Хөлүн эрттир эргижирей бээр болза, пассажирлерни айыыл чок аргыштырарының негелдезинге дүүшпейн баар болгай. Ынчап кээрге ол автобустарга артык кезектерни Новосибирск, Красноярск болгаш Абакан хоорайлардан садып ап, доктаамал септээр ужурга таваржып турар бис. ПАТБ-зи 1991 чылдан бээр автобус садып ап көрбээн. Автотранспорттуң саны эвээжээрге, ажылчыннарның саны база кызырлыр. Берге үеде ажылчыннарны кызырылдага таварыштырары дыка-ла эпчок боор-дур.

Бо чарыгдалдар бүдүрүлгениң ажыл чорудулгазынга дыка-ла шаптыктыг. Бо хүннерде тус черниң бюджединден пассажирлерниң аргыжарының таривин чиигеткениниң компенсациязын төлеп берип турар. 1995-1998 чылдарда чиигелделиг пассажирлерни аргыштырганының чарыгдалы 32160,4 муң рубль четкен. Чаңгыс рубль-даа эглип келбээн. Чиигелделиг пассажирлер дээрге янзы-бүрү ведомстволарның берген документилери-биле аргыжып турар кижилер-дир. Организациялар аайы-биле көргүзерге мындыг: Социал хандырылга яамызынга хамаарыштыр 31246 кижи, ооң иштинде чүгле Кызыл хоорайда 13391, эрге-хоойлу органнарында 887, Юстиция яамызынга хамааржыр 125 кижилер халас чоруп турар. Оларның компенсациязын чогуур үезинде эгитпейн келгениниңден, бо хүнгү тариф-биле санаарга ПАТБ-зи бир чылда-ла 18509,6 муң рубль когаралга таваржып турар. А бүдүрүлгениң өрези баш ашкан деп болур. Янзы-бүрү үндүрүглерде өребис 18 млн. рубль чедип турар, шалында өревис 3.800 муң рубль четкен. Ажылчыннарга тывылган акшаның шаа-биле каш чыл улаштыр аванс төлеп келген.

Бистиң ПАТБ-ге байдал чеже-даа берге турда пассажирлер аргыштырылгазын үзүктелдирбес дээш шыңгыы хемчеглерни ап келген бис. Ам харын чоорту чүгээртеп кел чыдыр. Бистиң чолаачыларывыс Хандагайты, Сарыг-Сеп, Эрзин, Самагалдай, Ак-Довурак болгаш Тээли суурларже чорааанда, албан хонар ужурба таваржыр. Ынчап кээрге автобустуң, чолаачының хонар черин тывар апаар. Бистиң талавыстан автобустуң хонар гаражын, чолаачының хонар аалчылар бажының хөлезилеп төлээр аргавыс чок. Ынчап кээрге бодум ол кожууннарның чагырга даргалары-биле чугааны кылдым. Пассажирлер тус черниң чурттакчы чону болганда, оларның аргыжылгазы дээш кожуун чагыргазының даргалары сагыш човаар ужурлуг. Ол айтырыгның талазы-биле Тес-Хем, Каа-Хем кожууннарның чагырга даргалары С.Б. Шыырап, К.С. Долгар дораан-на шиитпирлеп бердилер. Бо айтырыг талазы-биле Сүт-Хөл кожууннуң чагырга даргазы И.Ш Монгуш мынчага чедир шиитпирлеп чадап каан

Кажан бистиң автобустарывыс рейс чорааш дедир Кызылче ээп кээр шагының бетии чартыында 20-30 минут бурунгаар хуу автобустар турупкаш, пассажирлерни олуртуп алгаш чоруй баар таварылгалар бар Ынчап бааарга биске карылгалыг болбайн канчаар Бо талазы-биле тус черниң чагырга чери, транспорт инспекциязы, чөпшээрелсаналга талазының бир демниг ажылындан хамааржыр. Ниитизи-биле борта чурумну кожууннуң чагырга чери тургузар ужурлуг.

Июнь айның 1-ден эгелээш кывар-чаар материалдарның өртээ 2,5 катап өскен болгай. Кывар-чаар материалдарның өртээ өскен-дир дээш, бис билет өртээн 2,5 катап өстүрүптер болзувусса, бо берге үеде чон канчаарыл? Өртекти өстүрбес бе, дээрге бистиң бүдүрүлгевистиң өре-ширези база дендии көвей. Тускай эртемниглерниң санап киргени-биле арга-чадаарда хоорайлар, кожууннар болгаш хоорай иштинде пассажирлер аргыштырып турар автобустарга билет өртээн 30 хуурга өстүрдүвүс. Бир эвес чон байшыдалдыг, ажыл-агыйлыг турган болза билет өртээн 2,5 катап-даа өстүрүп болбайн канчаар. Амыдыралдың нарын-берге бо үезинде пассажирлер аргыштырылгазын үзүктелдирбес дээш коллектив бир демниг ажылдаар апаар бис.

Константин Никифоров ПАТБ-ниң директорунга ажылдаандан бээр чаала бир чыл чедип орар. Боду моон мурнунда ук бүдүрүлгеге ажылдап турган болгаш чедерчетпестерни эки билир болганындан, чамдык айтырыларны чоорту шиитпирлеп кел чыдар. ТР-ниң социал экономиктиг сайыралынга дүүштүр, бүдүрүлгениң бо берге байдалдан үнериниң социал-экономиктиг программазын ажылдап кылган. Бир эвес чиигелделиг пассажирлерни аргыштырганы дээш федералдыг бюджет 1995 чылдан бээр өрезин төлептер болза, чаа техниканы-даа садып ап болур, бүдүрүлге кризистен уштунуп, орулгалыг ажылдай бээриниң аргазы тургустуна бээр.

Бистиң чурттап турар ниитилеливисте деңдески эвес үүлдер кайы көвей боор чүве-дир ийин. 300—400 рубль ап орар пенсионерлер биле Юстиция яамызының, эрге-хоойлу органнарының ажылдакчыларын канчап деңнээр боор. Оларның ап турар шалыңы автобус өртээнге четпес хире эвес-ле болгай.

Бо рынок үезинде көрүп чоруурга чамдык бүдүрүлгелериниң колдуу ядарай бээр чүвези бюджеттен хамаарылгалыг болуп турарында. Кызылдың ЧЭТ, "Каа-Хем" хөмүрдаш уургайының бир бергедеп турар айтырыы база-ла бюджет организацияларында хөй өрези дедир эгиттикмейн турарында. Шак ындыг байдалда Кызылдың ПАТБ-зи база келген. Бюджетти үндүрүглер-биле долдурар апаар, үндүрүглер төлээр дээрге, үндүрүгну "чип" турар бюджет организациялары өрелиг боор. Ужу-даа, бажы-даа билдинмес өрелер ооң тыптып, берге үеде ажылдап, чурттаарга таарымча чок байдал ооң тургустунуп кээр.

Сергей ХЕРТЕК.

Бүдүрүлгени бир бергедедип турар айтырыг — акша-ла болгай. Федералдыг болгаш республика деңнелинде көрдүнген чиигелделиг пассажирлерни доктаамал аргыштырып келдивис, ол акшаларны федералдыг болгаш тус черниң бюджеди 1995 чылдан бээр төлевейн келген.

Хуу автобустарның ажыктыг-даа, хоралыг-даа талазы бар-ла болгай. Эрткен чылын хуу машиналарга болган озал-ондактан дыка хөй кижи амы-тынындан чарылганы чажыт эвес.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ КҮРҮНЕНИҢ ӨНЧҮ КОМИТЕДИ

1999 чылдың октябрь 20-де дараазында акционер ниитилелдерниң акцияларын рубльге садар:

№№ АН-нин алы	Чиигелде вариантызы	Устав езугаар капиталы (руб.)	Акцияның эге өртээ	Садар акцияның саны
1. Тыва хамааты тудуг	11	19058,0	20	5526
2. Тыванын агаар оруу	11	30085,0	100	3947
3. Кызыл септелге тудуг	11	116431,0	100	3376
4. СХМНГ Тыва сугавтоматика	11	66968,0	100	1942
5. Кызылагроүлетпүр транс АТБ	11	5396,0	70	1170
6. Кызылдың № 1 АТБ	1	3852,0	150	500
7. № 2 чүк АТБ	1	5186,0	300	300
8. АТБ № 3 "Саяннар"	1	4513,0	150	500
9. Ак-Довурак АТБ	11	12317,0	100	1000
10. "Тыва мебель"	1	5262,0	100	300
11. СПРУТ	11	1364,0	300	118
12. Тыва автотранс	11	34053,0	200	1500
13. Тыва садыг техника	1	1289,0	300	100
14. Кызылдың хлеб комбинады	11	4577,0	150	200
15. УМ-14	11	1848,0	150	100
16. Тывабурсуг	11	2800,0	300	150
17. Тыва балык	11	4280,0	300	200
18. Ачы-дуза албаны	11	19916,0	100	300

ЧАГЫГЛАРНЫ 1999 чылдың ОКТЯБРЬ 19-КА чедир Кызылдың Ленин кудумчузунда 32 бажыңның 109 кабинединге хүлээп алыр. Телефону 3-60-16.

Тамара Лагбужаповна Отук-оолдун 1958 чылда Кызылдың башкы училишезин дооскан диплому өрттенгени-биле **ону күш чок деп санаар.**

ЧАГААЛАР — сагыш-сеткил илерели

Хомудал

ЭРГИМ "ШЫН" СОЛУННУҢ РЕДАКЦИЯЗЫНГА

ЭРГИМ РЕДАКЦИЯНЫҢ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫН АМЫР-МЕНДИЗИН АЙТЫРБЫШААН, БАЙЫР ЧЕДИРИП ТУР БИС ЫНЧААРГА СОЛУН АВГУСТ АЙДА ЧЕРЛЕ ОРТА ҮНМЭЭН-НЕ БОЛГАЙ. СӨӨЛГҮ ОН ХОНУКТА ШУУТ ҮНДҮРБЭЭН СИЛЕР. БО ЧЕРЛЕ ЧҮҮ ДЕП ЧҮВЕЛ БО? СОЛУН НЕДЕЛЯДА 3 КАТАП ҮНЕР ДЕП ТУРАР-ДЫР СИЛЕР, АЙ-АЙЫ-БИЛЕ ҮНДҮРБЕЙН ТУРАРЫНАР ШЫН-НА БОЛГАЙ. МОНУ ЧҮҮ ДЕП БОДАП ТУРАР СИЛЕР? ХӨЙЛЕ МЕГЕ ТАЙЫЛБЫР КЫЛЫП, БИРЛЕ ЧҮВЕ ЧЕТПЕС ДЕП ТУРАРЫНАР ШЫН-НА БОЛГАЙ.

СИЛЕРНИҢ АЖЫЛ-ЧОРУДУЛГАНАР ПЛАН ЕЗУГААР ЧОРУП ТУРАР СОЛУН ПАРЛААР СААЗЫНДАН ЭГЕЛЭЭШ ӨСКЕ-ДАА МАТЕРИАЛДАР ПЛАН ЕЗУГААР ЧОРУП ТУРАР, А СИЛЕР СААЗЫН ЧОК ДЕП-ЛЕ ТУРАР БОЛГАЙ СИЛЕР СИЛЕРНИҢ "АКША ЧОК" ДЕП БАЗА-ЛА ХӨЙ ТАЙЫЛБЫР БЭЭР ЧОРУУНАР ЧЕРЛЕ ЧАНЧЫЛ БОЛГАН. АМ ЧЕРЛЕ КАНЧААР ЧҮВЕЛ, СОЛУН КЕЛБЕСКЕ ДЫКА БЕРГЕ ЧҮВЕ-ДИР, КУРУГ ЧЕРДЕ ИДЕГЕП, МАНАП ТУРАР БИС. СОЛУННУҢ ЧАГЫКЧЫЛАРЫ ҮРГҮЛЧҮ-ЛЕ СОЛУН МАНАП, АМ КЭЭР ИРГИ БЕ ДЕП ЧУГААЛАШКАН. АЙТЫРГАН ЧҮВЕЗИ-ЛЕ "ШЫН" СОЛУН. БО ЧЕРЛЕ БЕРГЕ АЙТЫРЫГ-ДЫР, КАЖАН ОРТА ШИИТПИРЛЕТТИНЕРИЛ?

СОЛУННУҢ АРНЫҢГА ДЕЛЕГЕЙДЕ БОЛГАШ РОССИЯДА ОНЗА-СОЛУН ЧҮ ҮҮ БООП ТУРАРЫН ЧЫРЫТПАЙН ТУРАРЫН ЧЕРЛЕ КИЖИ КАЙГААР БООР ЧҮВЕ-ДИР, ШААНДА ЫНДЫГ-ДАА ЭВЕС БООР ЧОРААН. МООН СОҢГААР ЧЕРЛЕ ЧУРТТА ЧҮҮ БООП ТУРАРЫН СОЛУНГА ЧЫРЫДАРЫН УЛУУ-БИЛЕ ДИЛЭЭР АПААР-ДЫР БИС. СОЛУНГА КОЛДУУНДА КУЛЬТУРА АЙМАА ХӨЙУ- БИЛЕ БИЖИТТИНИП ТУРАР-ДЫР.

"ШЫН" ДЭЭРГЕ БИСТЕРНИҢ — ЧОННУҢ ҮНЕЛИГ ЫНАК СОЛУНУ-ЛА БОЛГАЙ. МЕН "ШЫН" СОЛУННУ БО НАЗЫНЫМ ИШТИНДЕ ҮЗУК ЧОК ЧАГЫДЫП, НОМЧУП КЕЛДИМ, АМ 68 ХАРЛЫГ КЫРГАН КИЖИ-ДИР МЕН. СОЛУН КЕЛБЕСКЕ БЕРГЕ-ДИР. НОМЧУУР, КӨӨР, СОНУУРГААР ЧҮВЕ ЧОК АПААР-ДЫР.

"ШЫН" СОЛУН ВТОРНИК, ЧЕТВЕРГ, СУББОТА ХҮННЕРИНДЕ ҮНЕР, АМ ЧЕРЛЕ ҮНДҮРБЕЙН ТУРАРГА ДЫКАЛА ХОМУДАНЧЫГ БООП ТУРАР-ДЫР. А СОЛУН ҮНМЕСКЕ ЧАГЫТКАН ӨРТЭЭН КАНЧААР БОДАП ТУРАР СИЛЕР, ЭЭЛЕРИНГЕ ТӨЛЭЭР СИЛЕР БЕ? АЗЫ "ШЫН" СОЛУН ДҮЖЕР ҮЖУРГА ТАВАРЖЫП ТУРАРЫ ОЛ БЕ?

ЧӨӨН-ХЕМЧИК КОЖУУННУҢ ЧОНУ "ШЫН" СОЛУННУ ЧАГЫТКАН ХЕРЭЭ БАР БЕ? ЧАГЫДАРГА ОРТА ҮНДҮРЕР ЭВЕС ДЕП БО-ЛА ЧУГААЛАШКАН ТУРАР БООР-ДУР. АМ ЧЕРЛЕ ЧҮНУ БОДАП ТУРАР СИЛЕР?

1999-2000 ЧЫЛДЫҢ ЧАА ЧАГЫДЫЛГАЗЫНЫҢ ҮЕЗИ КЕЛГЕНИ ОЛ-ЛА БОЛГАЙ, ЧАГЫЛГА КЫЛЫР БЕ? — БИЛДИНМЕС. ҮЗҮКТЕЛИП ҮНЕР СОЛУННУ ЧАГЫТКАНЫНЫҢ АЖЫЫ БАР БЕ? — БО БҮГҮНҮ ХАНДЫР ӨӨРЕНИП КӨӨРҮН ДИЛЕП ТУР БИС. ЧАГЫКЧЫЛАРНЫҢ ХӨННҮ ЧОКТАЛЫП, МЕГЕ ААЗААШКЫНГА БҮЗҮРЭЭР АРГАЗЫ ЧОК-ТУР.

ЫНЧАНГАШ ВТОРНИК, ЧЕТВЕРГ, СУББОТА ХҮННЕРИНДЕ ҮНЕР ҮЖУРЛУГ ХҮННЕРИНДЕ ҮНДҮРҮП, ЧОН МУРНУНГА АК СЕТКИЛДИГ АЖЫЛДАП, МЕГЕ ТАЙЫЛБЫР КЫЛБАЙН АЖЫЛДААРЫҢАРНЫ ДИЛЕП, СОЛУННУ ӨЛУРБЕЙН ҮНДҮРЕРИҢЕРНИ ДИЛЕДИВИС.

НОМЧУКЧУЛАРНЫҢ МУРНУНДАН:
МУНЗУК ООРЖАК.
ЧАДААНА ХООРАЙ.

Хоойлу болгаш амыдырал

ШЫН ЧҮВЕ БАР БЕ?

1998 чылдын август 13-те Каа-Хем кожууннуң Дерзиг-Аксынга хамааты В. Н. Нефедов "ИЖ-Юпитер-5" 91-66 ТВВ күрүне дугааарлыг мотоциклди эзирик башкарып чорааш, бистин дөрт харлыг чаш уруувус А. Кыргысты таварыпканының түннелинде, уруувус эмчиге бир шак болгаш чок апарган. Оон түннелинде хамааты В. Н. Нефедовка РФ-тин Кеземче Хоойлузунуң 264 чүүлүнүң 2 кезээ-биле херекти оттурган турган. Бистин уруувус кудумчуга эштери-биле кады ойнап тургаш, кудумчу кежилдир халып кежип чыдарда, караан көзүлбестедир арагалап алган В. Н. Нефедов мотоцикл-биле бастырыпкаш безин, доктаавайн чоруй барган. Уруувусту машина дозуп алгаш дораан Сарыг-Сепке эккээривиске-даа эмчилер дузалап шыдавайн барган.

1999 чылдың апрель 6-да Каа-Хем кожууннуң улус суду судья Н. В. Лещинскаяның даргалааныбиле В. Н. Нефедовка 3 чыл шенелде берип каанынга канчап-даа таарышпас мен. Кандыг-даа буруу чок чаш кижини эзирик мотоцикл мунуп алгаш шаап тургаш өлүр бастырып кааргa, 3 чыл шенелде берип кааргa таан кончуг-дур. Мээң чаш уруум хөрээ хураган өртээ безин четпээни ол бе? Шын деп чүве черле турар-ла ыйнаан. Судья Н.В. Лещинская 20 ажыг чыл иштинде Сарыг-Септе судьялап келген, оон таныыр, билир кижилери, эш-өөрү көвүдээн. Бо херекти кончуг чиик көрүп, ыыттан эрттирип кааны.

Чыда өлүр чылан эвес, уруумнуң хөрээ дээш (бодум Кызылда чурттап турар мен) каш катап Сарыг-Сеп чедип, кайы хире түрөп келбедим дээр. Оон соонда чадажып кааш Тыва Республиканың Дээди судунче билдириишкин бижидим. Дээди судтуң судьязы Ч. М. Мөнделенин даргалааны, судьялар А. А. Верачева, Р. Н. Монгуш киржип 1999 чылдың июнь 16-да херекти сайгарып коргеш, херекти чиик көрген дээш, Каа-Хемнин улус судунуң шиитпирин күш чок болдурган. Оон бээр бо херек кандыг-даа шимчээшкин чок чыдып берген. Мээң дилеп турарым болза, херекти Каа-Хемнин улус судунга көрбезин. Кызыл хоорайның улус судунга көөрүн дилээр-дир мен.

Хамааты В. Н Нефедов мээн чаш уруумну өлүр бастырып кааш биске материалдыг болгаш моральдыг дузаа чедирбээн. Хөлүн эрттир арын-нүүр чок кижи. Суд үезинде хамааты В. Н. Нефедов бодунун буруузун шуут билинмейн турары мени дүвүредип турар. Мээн дөрт харлыг уруумну өлүр бастырып каан В. Н Нефедовтан чедирген когаралы дээш 100 мун рубльди төлээрин негээн турган мен. А судья Н. В. Лещинская чүгле 1 мун рубльди төлээр кылдыр доктаатканынга база таарышпайн турар. В. Н. Нефедов судьяны шуут-ла садып алган деп каразып турар мен. Бодап-даа көрүнер даан, 4 харга чедир бичии кижини өстүрүп ап деп чүвени, оон шүүдели, когаралы кайы хире баар-дыр. Мээн ие кижинин чангыс шүүделин безин бодап көрзүнерзе.

Чоокта чаа Дээди судка баргаш оон секретарын Каа-Хем кожууннуң улус суду-биле телефон дамчыштыр харылзажып көөрүн дилээримге, мээн дилээмни хандырып, ол судтуң секретары-биле чугаалашты. Ол херекти дедир судья Н. Лещинскаяда берип каан болду. Бир дугаар херекти көргеш, кончуг чиик көрген деп Дээди суд шиитпир үндүргенде, ол херекти канчап катап Н. Лещинская көөр чүвел? Мен бодаарымга ол хоойлуга безин дүүшпес айтырыгдыр. Эзирик албыстадыр арага ижип алгаш, чаш уруг өлүр бастырып кааргa канчап 3 чыл шенелде бээр боор. Бистиң шүүделивисти безин эгидип бербээн. Ол хиреде судка арын-нүүр чок В. Нефедов, оон болчукчузу мээн чаш уруумну буруудадып турдулар.

Тыва Республиканың Дээди суду мээн дилээмни хандырып, арын-нүүр чок өлүрүкчү В. Нефедовтуң херээн Кызыл хоорайның улус судунга көөрүн дилээр-дир мен. Шын деп чүве бар-ла ыйнаан. Уруумнуң херээ дээш бир чыл иштинде сүржүп келдим, кандыг-даа түннел чок. Мээн негелдем: хамааты В. Нефедов хоойлу езугаар херээн эрттирер ужурлуг. Эрге-хоойлулуг күрүнеде чурттап чор бис дээр болгай бис, а херек кырында хоойлу деп чүве бар бе? Мээн уруумну өлүр бастырып кааш В.Нефедов кара-бажынга безин олурбаан, хостуг кылаштап турду. Моңу үнүн-биле тайылбырлаарыл, өлүрүкчүлер хоойлу езугаар херээн эрттирзин

Салбак КЫРГЫС.
Кызыл хоорай.

Дүвүренчиг айтырыглар

ХАРЫЫЛАП БЭЭРИН ДИЛЕДИВИС

Экии, "Шын" солуннуң редакциязы! Бо бижээн материалды чырыкче үндүрерин улуу-биле диледивис. Бис, бөлүк адаиелер, бистиң Тыва Республикага караа көрбес уруглар школа-интернадын тургузар дугайында айтырыгны Чазак канчалдыр шиитпирлеп турарыл база кажан караа четпес уруглар школазы ажыттынарының дугайында айтырыгны харылап бээрин улуу-биле диледивис. Өске хоорайларда школа-интернат бар-даа болза, бо берге үеде уругларны ынаар чедирип өөредири болдунмастыр.

Тываның караа көрбестер ниитилели Чазакче, хоорайның чагырга черинче, Дээди Хуралче дилегни киирген турбуже, мынчага чедир харыы чок. "Караа көрбестер ниитилели" бо школа-интернатты тургузар дээш бүгү күжүн салып, кайнаар-даа барып, кандыгдаа даргаларга кирип турарын билир бис. Кайы ыракта Мөнгүн-Тайга, Бай-Тайгадан уругларывыс өөредип алыр дээш бүдүн чыл дургузунда ажыл чок, өске бажыннарга туруп алгаш, уругларывысты школага чедиргеш, оон дедир ап турар бис. Акша-көпеек-даа чедишпес дыка берге-дир. Хоорай черге бажыннарга турарга кайы хире бергезин хоорай черде чурттап турар улус билир боор силер. Уругларывысты өөредип алыр дээш ажылагый-даа чок, чыл-чылыбиле мынчалдыр бажыннар хөлезилеп чурттап кээр деп үвени бодап көрүнер даан. Бистиң уругларывыс амгы үеде хоорай кыдыында Складская кудумчузунда "Караа көрбестер ниитилелинин" биче бүдүрүлгезинин чанында 1 каът ыяш бажыңның 3 өрээлинге өөренип турганнар. Кыжын соокта дыка берге апаар. Тудугжулар суурундан ынаар чедерин бодап көрүнер даан. Шынында караа көрбес уругларга дериттинген тускай школа херек эвес бе? Үүге өске черлерде мындыг школа-интернаттар бар, а Тывага чаңгыс школа безин ажыдып шыдавас бис? Уруглар бистин келир үевис — дээр болгай бис. Херек кырында ону амыдыралга боттандырып, шупту демнежип тургаш школа-интернаттан ажыдып алза.

Уругларга өөренириңге таарымчалыг кылдыр төптен багай-даа болза, бажынны чөпшээрептер чүве болза, ада-иелер ону септежип, кылырынга дузавысты көргүзерин аазап тур бис Ынчангаш бистиң бо айтырыывысты харылап бээрин диледивис. Удавас өөредилге база эгелээр дей берди. Улуг идегел-биле манап тур бис.

Болүк ада-иелерден.

Ажыы-биле

ИДЕГЕП ТУРАР БИС

Моон мурнунда чылдарда Кызыл кожууннуң Каа-Хем суурга КМК—1317-ге ажылдап чордум. Бистиң ынчангы даргавыс КМК — 1317-ниң начальниги Л.В. Новецская кончуг эки кижи турган. Мурнакчы бригадаларны, ажылчыннарны байырлалдар санында шаннап, мактап турган. Бригадиривис Соруктуг-оол Ооржак ажыл дээнде карак кызыл кижиниң бирээзи. Боду Барыын-Хемчик кожууннуң Дөң-Терезин чурттуг кижи. Каа-Хем суурга куш кажаазы, уруглар сады дээш кылбаан тудуувус чок

Оон соонда амыдыралым аайы-биле Тээли суурга турган КМК-га тудугжулап ажылладым. Бригадиривис Михаил Тойбу-Хаа дуржулгалыг тудугжу, тудугжунуң нарын мергежилинге дыка хөй аныяктарны өөреткен. Топтуг-томаанныг езулуг тудугнуң мастери кижи. Өөнүн ээзи Екатерина Тойбу-Хаа шеверлекчи, база-ла бригадир турган. Ак сеткилдиг, найыралдыг өг-бүленің хөрек чуруу доктаамал коллективтин хүндүлел самбыразында турар чүве. Михаил Тойбу-Хаанын удуртулгазы-биле сүт-бараан фермазының тудуун, Шуй суурга чуртталга бажыңнарын тудуп, ажыглалга киирдивис.

Ынчаар ажылдап чорумда Кызылдан медээ сөс келген. "Дун уруувус төрүттүнген, кадайым өөренип турган черин дооскан. Кара-Хөлче көжер ужурга таварыштывыс". Шак-ла ынчаар Тыванын бир каас-чараш булуну Кара-Хөлге чурттап 3 кыс, 1 оолдуг болуп чурттап чор мен. Амыдыралда чазап каан шугум дег дорт орук кайда боор. Орукка айыыл-халапка таварышкаш, ийиги бөлүктүң инвалиди болдум.

Бистиң өг-бүлевис, 6 кижинин доктаамал чурттаар бажыңы чок. Сөөлгү 3-4 чылларда Хертек Агбаанович Николайның дорт адынга Хамааржыр бажында чурттап турарывысты бүдүн суур улузу билир. ТР-ниң Президентизинин албан-дужаалы дээш сонгулда мурнунуң компаниязының үезинде бистерге чурттаар бажыңбиле дузалаарын хүндүлүг Президент Ш.Д. Ооржактың адынга билдириишкин киирген кижи мен. Кедилиг бажың дээш, пенсионер менээ дузалаптар дээрзинге идегээр кижи мен. Сонгулда үезинде ТР-ниң Президентизинин адынга 246 чагаа, билдириишкиннер кирген. Ол бүгү чагааларны болгаш дилеглерни учетка киирген болгаш контрольга тургусканының дугайында Президентиниң парлалга албаны солун дамчыштыр чырыткан чүве. Кедилиг бажың дээш, бистиң өг-бүлевиске Президент дузалаптар дээрзинге идегеп турар бис.

Ортун-оол САЛЧАК.
Кара-Хөл суур.

Чөптүг эвес

Кажан чүгээртээрил?

Сөөлгү чылдарда бистиң Мугур-Аксы суурда немешкен, туттунган тудугларда чок. Кандыг-даа дарга ажылдааш шоолуг-ла чүве кылбас, колдуунда-ла бодунга ажыктыг чүвелер кылып алыр боор-дур. Бажын-балгат туттуруп алыр азы дөргүл-төрелин ажылдарга хүлээп алыр. Бо хүннерде ажылдап турар чагырыкчывыс огулуг чүведаа кылбас, командировкалап чоруткаш, айайы-биле чиде бээр. Суурувуста чырык орта кыппас, кыпканда бичии када кывар. Ынчангаш телевизор орта ажылдавас, чок болза үрелип-ле турар.

Чунар-бажыңывыс кыштыы өттүр ажылдаваан. Ийи-чаңгыс ажылдай бергенде чунуп чеде бээрге, ша-даа четпес, суу соп каар Бо частан бээр шуут хагдынган. Телефон шагдагы олчаан ажылдавайн турар. Чоннуң хөй кезии арагалааш турупкан. А ол арагалаашкынның кол дозу — арага садар адрестерниң бажын ашканында. "Садып-саарыкчыларның" аразында башкылар безин бар. Каш чыл улаштыр "адрестеп" келгеш Кызылда бажыннар, машина-хөлге-даа садып ап, бажын ажыр байый бергеннери-даа бар

А кожууннуң иштики херектер килдизинде, үндүрүг инспекциязында оларны билбес кижилер-даа чок, таныыр, билир, дыннаан. Чогуур черлер кандыг-бир хемчег алган деп сураг безин дыннаабас. Хыналда-эрттирилге черлерин та кандыг аргалар-биле эртип кээп турары элдептиг.

Бензин өртээнин дугайында чугаалааш-даа канчаар. Алыксак-чиксек кижилерге-ле эки болган хевирлиг чүве ол. Ишкээртен чиик өртек-биле бензинни садып алгаш келгеш, литрде 10-12 рубль деп садып турары бодүүн кижилерге аарышкылыыбиле дээр-дир.

Чагырга черинге экономистеп ажылдап турган Аян Адай-оол дээрзи ажылын кылып шыдавас боорга, кожууннуң акшазы-биле өөредип ап-даа турду. Өөренгеш келгеш дораан бодунуң ажылындан үнгеш, банкыда ажылдай бергени элдеп. Оон ынаар кире бергени база кайгамчык. Банк ажылдакчыларынга кызырылда болур дээн соонда бир кижини ажылындан кызыргаш, оон орнунга А.Алдай-оолду хүлээп алган бооп турар. Мындыг чөптүг эвес үвени кым дыннаан боор. Ажыы эвээш, акша сүрер, улус өөредип турбайн, ол хөй түннүг акша-төгерикти телефон, чунар-бажың кылдырарынга ажыглаан болза. Чок болза чединмес өг-бүлелерге уруглар пособиези кылдыр үлеп берген болза дыка-ла эки болур ийик.

Суурувустуң амыдыралы та кажан чүгээртээр чүве, ону чагырыкчы чүү деп бодап турар ирги?

А. ОНДАР.
Мугур-Аксы.

СИГЕН ЧОКТА...

Тожу кожуунунга кывар-чаар материалдарның бир ай иштинде келбейн турары берге байдалды тургускан. Сиген кезилдези, кат-чимис чыылдазы, тооруктап, балыктаар үелер база келген. "Урал" деп күчүлүг машина-биле бензин сөөртүп эккээрге, чаңгыс хүн иштинде төндүр саттына бээр-дир. Ынчангаш бензин садар машиналарны азы кывар-чаар материалдар кудар улуг ишкир саваларны оруктудуг ажылдакчыларының турлагларының чанынга тургусса кандыг чүвел? Ындыг аргаларны тыппас болза, ындында-ла түремик байдалда чурттап чоруур Тожу чону бергедээшкинге таваржып, сиген-ширбиниш чок артсывысса хөннү-ле.

Кывар-чаар материалдардан ангыда, чонну төпбиле аргыштырар агаар болгаш суг оруктарының таарымча чогун чүү дээр. Бо бүгү четпестерни эдери-биле, үстүнде уштап-баштап олурар даргалар, кывар-чаар материалдар-биле хандырылганы харылап турар эштер чогуур шиитпирлерни үндүрүп, дарый хемчегларни алыр боор деп идегедивис.

Михаил ОНДАР.

ДЫННАДЫГ

Россия Федерациязының Юстиция яамызының Тыва Республикада Кеземче херектерин күүседир эргелели

Тыва Республиканың девискээринде **ВИЧ (СПИД)** халдавырының бүрүткеттингенин барымдаалааш, эдип-чазаар колонияда кеземче херээн эрттирип турар хамаатыларнын узун хуусаалыг ужуражылгазынга келген төрелдеринге эм талазы-биле

АНАЛИЗТЕР ДУЖААГАН ДЕП ШЫНЗЫЛГАЛЫГ

келирин дыннадып тур.

RW анализин дужаар адрези: Кызыл хоорай, Щетинкин кудумчузу, бажың 66.

ВИЧ (СПИД) анализин дужаар адрези: Кызыл хоорай, Калинин кудумчузу, бажың 116, тел.: 6-17-28.

САДЫГЛААШКЫНДА — БҮДҮРҮЛГЕ

Тыва Республиканың күрүнеин өнчү комитеди **1999 чылдың октябрь 20-де**

Минусинск районда Зеленый бор суурда турар күрүненин

"Перевал" деп бүдүрүлгезин садар коммерция конкурузун эрттирер.

Хуужудар өнчүнүң эге өртээ 565,0 мун рубль

Эге дадывыр кылдыр садар өртектин 25 хуузун төлээр, артканын 3 ай иштинде деп төлээр

Садарының негелдези: бүдүрүлгениң ажылчорудулгазын хевээр арттырар Тыва Республиканың улус ажыл-агыйынга херектиг чүүктерни сөөртүрүн башкарып чорудар.

ЧАГЫГЛАРНЫ 1999 чылдың октябрь 19-ка чедир Кызыл хоорайның Ленин кудумчузунда 32 бажында 109 кабинетке хүлээп алыр. Телефону 3-60-16

ТУДА АКША-БИЛЕ

Кызылдың эзт комбинады мыйыстыг бода малды, аттарны, хөйларны, сарлыктарны садып ап эгелээн, өртээн туда төлээр. Малды дыштаныр хүннерде-даа хүлээп ап турар

Тел: 4-18-83.

КОНКУРС

Тыва Республиканың Харылзаа болгаш информатика каттышкан күрүне бүдүрүлгези Кызыл-Мажалыктың электри харылзаа белдириниң **кол бухгалтериниң албан-дужаалынга конкурсту**

чарлап тур, ук конкурс кожууннуң электри харылзаа белдириниң бажынынга болур.

Билдириишкиннерни Кызыл-Мажалыктың электри харылзаа белдириниң начальнигинге бээр.

Тел: 6-11 (Кызыл-Мажалыкта), 3-76-35 (Кызыл хоорайда).

Билет чокта...

Пөш тооруун садып-сайгарарда азы өскээр үндүр сөөртүрде арга-арыг ажыл-агыйларының бээри билеттиг болурун ТР-ниң Арга-арыг ажыл-агыйының күрүне комитеди бүгү чонга болгаш организацияларга дыннадып тур.

Арга-арыг биледи чокка пөш тооруун садып-сайгарар болза, доозукчуларын, хамаарылгалыг хамаатыларны школаның байырлалынга киржиринче чалап тур.

Оргкомитет.

КИРЖИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

Чөөн-Хемчик кожууннуң Шеми ортумак школазының

60 ЧЫЛ ЮБИЛЕЙИ

октябрь 2-де 10 шакта болур.

Ук школага өөренип, ажылдап чорааннарны, бүгү чылдарның доозукчуларын, хамаарылгалыг хамаатыларны школаның байырлалынга киржиринче чалап тур.

Оргкомитет.

ЧАА БАНК

Бо чылдың август 13-тен бээр Красноярскиге БОТ-БОДУНГА АЖЫКТЫГ ЧӘЭЛИ НИИТИЛЕЛИ (Сибирьнин)

ажылдап эгелээр, ында СБС-АГРО-нуң Тывада девискээр аайы-биле ФИЛИАЛЫ база кирген. Бо дээрге "Эвилел" дээр банк бөлүүн эде организастаарының базымы болган

Россияның банк системазын амгы структура езугаар дүрген хөгжүдери болдунмас дээрзин август 17-ниң кризизинин соонда эрткен бир чыл херечилээн. Ниити национал болгаш ылаңгыя девискээр аайы-биле бүдүрүлге база социал айтырыгларны шиирпирлээринин, саңхөөнү мөөннээриниң чаа аргаларын тывары негеттинип келген.

Сибирьнин **бот-бодунга ажыктыг чәэли ниитилелин** девискээрлер аразының

ЧАА БАНКЫЗЫ

кылдыр тургускан, оон үндезини СБС-АГРО-нуң Чөөн Сибирьде 7, Барыын Сибирьде 5 филиалдары болур. Ынчангаш өре-ширеден хостуг, төлевирни чогуур үезинде кылыр банк системазы тургустунган. Экономиказы тудуш холбаалыг "Сибирь дугуржулгазы" ассоциацияның девискээрлери аңаа хамааржыр.

СБС-АГРО-га хамааржыр юридиктиг албан черлеринге болгаш хууда шыгжадыкчыларга банкының адын өскерткен чорук бергедээшкин таварыштырбас. Оларның мурнунга бүгү хүлээлгелерин чаа банк күүседир, билдириишкин киирерге чүгле агар саннарны эде бүрүткээр.

СБС-АГРО-нуң Красноярскиде болгаш Тывада девискээр аайы-биле филиалдарының парлалга албаны.

БАРЫЫН-ХЕМЧИК КОЖУУННУҢ ТУРГУСТУНГАНЫНДАН БЭЭР 70 ЧЫЛ ОЮНГА ТУРАСКААТКАН БАЙЫРЛАЛДЫҢ ПРОГРАММАЗЫ

СЕНТЯБРЬ 24

12-00 шакта Кызыл-Мажалыктың Культура ордузунга **байырлалдың ажыдыышкыны.** Улаштыр шаннал-макталдар, байырлыг концерт.

Спортчу маргылдаалар. Сентябрь 24-те Х.Н. Чүргүй-оол аттыг паркка хөл шыдыраага, хол бөмбүүнге маргылдаалар 10 шакта эгелээр. Он чеди харга чедир мөгелер хүрежи 2 шакта болур.

СЕНТЯБРЬ 25

Хол шыдыраага, хол бөмбүүнге **түннел оюннар**. Эр улустуң **чадаг чарыжы** 18-35 харга чедир 20 км. 36-45 харга чедир болгаш 46 хардан орү улуска 15 км.

Херээжен спортчулар — 5 км.

Аът чарыжы — улуг аттар, аныяк аттар, челер аттар.

Эгелээри 10 шакта.

Республиканың 128 шилиндек мөгелериниң ТАРНИҢ "Арзыланы" Хомушку Шончууржуктуң шаңналы дээш хүрежи 12 шакта эгелээр

Оргкомитет.

БОКС МАРГЫЛДААЗЫ

1999 чылдың сентябрь 24-26 хүннеринде Чадаана хоорайга **"ҮШ НАЙЫСЫЛАЛДЫҢ КУБОГУ"** деп республика чергелиг бокс маргылдаазы болуп эртер.

Аная Европаның, делегейниң хүлер медальдарнын эдилекчизи, делегей чергелиг спорт мастери Саян САНЧАТ, кикбокска делегей чемпионнары Мерген МОНГУШ, Аяс СОЯН, Родион ХЕРТЕК болгаш Тываның шыырак боксерлары киржир.

Маргылдаанын **киржикчилерин солун** болгаш тывызык шаннаалдар манап **турар. Оларның** аразынга сураглыг боксерлар Даш-оол МОНГУШ болгаш Дмитрий СААЯ оларның чыыткылыг адынга тураскааткан тускай шаннаалдар көрдүнген

СЕНТЯБРЬ 20 - ДЕН 26 - ГА ЧЕДИР

Понедельник — сентябрь 20

ОРТ

15.00 МЕДЭЭЛЕР
15.15 Мультфильм
15.30 Сылдыстар шагы
16.10 Он алды харга чедир..
16 40 "Колье Шарлотты". детектив, 1-ги сериязы.
18.00 МЕДЭЭЛЕР
18.15 Каткы-хөг панорамазы
18.45 Мында болгаш ам.
19.05 "Маска кеткен кижи"
19 45 "Ынакшылдың нүүрүбиле", т/с
20.45 Тамчыктыг удунар, чаштар!
21.00 УЕ.
21.35 Агаар
21.40 "Коргуушкун аспаанда", триллер
23.35 — 00.20 КӨРҮШ.

"РОССИЯ"

6.30 — 9 20 ЭРТЕНГИНИҢ МЕНДИЗИ-БИЛЕ. РОССИЯ!
7.00, 8.00, 9.00 МЕДЭЭЛЕР
8.15 —8.29 Дежурный кезек.
9.20 Гомеопатия болгаш кадыкшыл
9.30 "Арена — спорт", т/ж.
10.00 "Миледи", т/с.
10.50 "Эрлер болгаш херээженнер", кыска метражтыг уран-чечен фильм.
11.30 Мультфильм.
11.50 Гомеопатия болгаш кадыкшыл.
13.00 МЕДЭЭЛЕР.
13.20 Ийи рояль.
14.10 "Антонелла", т/с
15.10 Орус лото.
15.50 "Бөгүн ай дыка-ла чырык-тыр".
16.00 Диван кырында садыг.
16.30 "Далай ыттары", м/с.
17.00 МЕДЭЭЛЕР.
17.20 Суурга.

"ТЫВА"

17.55 "Ур чурттаар дизе", телефильм.
18.20 МЕДЭЭЛЕР.
18.30 "Стритстайл".
18.40 ТЫВА ЧЕРДЕ.
19.00 Коллаж.

"РОССИЯ"

19.30 "Белый попугай" клуб.
20.00 "Бодүүн чүүлдер", т/с
21.00 МЕДЭЭЛЕР.
21.45 "Салыглар бердинген", детектив (Франция).
23.45 Чон билип алыксап турар.
00.15 "Автошоу", т/ж.
01.00 МЕДЭЭЛЕР.
01.40 — 01.50 Диван кырында садыг.

НТВ

7.00 БӨГҮН.
7.30, 8.30 Дуза.
7.40 Криминал.
7.50 Акша айтырыы.
8.00 БӨГҮН.
8.15 Мультфильм
8.25 Кардан өзээ.
8.55 "Өлүрүүшкүн дугайында ол херээжен бижээн", т/с
10.00 БӨГҮН.
10.25 Дүүнгү ТҮННЕЛДЕР.
11 45 "Ойнаар-кыстар"
12.00 БӨГҮН.
12.25 "Эрги телевизор"
14.00 БӨГҮН.
14.30 Криминал.
15.00 Байяр шивээнин дулгуурлери
16.00 БӨГҮН.
16.30 "Эжелекчилер", т/с
17.25 Дуза.
17.50 Криминал.
18.10 "Сансет Бичиге ынакшыл болгаш оон чажыттары", т/с.
19.00 "Дүрген дуза", т/с.
20.00 БӨГҮН.
20.30 "Д. Д. Д. Истекчи Дубровскийнин көктешкизи", т/с.
21.30 "Ойнаар-кыстар".
21.50 Шуут чажыт.
23.00 БӨГҮН.
23.35 Хүннүн маадыры.
23.55 — 01.43 Антропология

ТВ ЦЕНТР

10.00 "НАСТРОЕНИЕ", эртенги телеканал.
12.00 БОЛУУШКУННАР
13.45 Петровка, 38.
14.00 "Күүсеттинмес даалга", т/с.
15.15 "Ынакшылдың хоойлузу", барымдаалыг сериал.
17.00 "Бүгү-ле хемнер агып чыдар", т/с.
18.15 "Мелегей", м/с.
19.00 "Кадын Марго", т/с.
22.30 "Чидип бар чыдар", барымдаалыг сериал.
23.10 "Бичии хоорайга халап", т/с.
03.20 Петровка, 38.
03.30 "Күүсеттинмес даалга", т/с.

Вторник — сентябрь 21

ОРТ

6.00 ЭРТЕНГИНИҢ МЕНДИЗИ-БИЛЕ
9.00, 12.00, 15.00, 00.05 МЕДЭЭЛЕР
9.15 "Ынакшылдың нүүрүбиле", т/с.
10.15 Каткы-хөг панорамазы
10.45 КӨРҮШ
11 30 Хуу библиотека
11 35 "Өг-бүле чажыттары"
12 15 ДОБРЫЙ ДЕНЬ.
12.50 "Отту бодувусче алыр бис", уран-чечен фильм,1-ги сериязы.
14.30 "Кады" деп программа
15.15 Мультфильм
15.30 Аас-кежиктиг таварылга
16.15 Он алды харга чедир..
16.45 "Колье Шарлотты", уран-чечен фильм, 2-ги сериязы.
18.00 МЕДЭЭЛЕР
18.15 "Каламбур"
18.45 Мында болгаш ам.
19.05 ТЕМА.
19.45 "Ынакшылдың нүүрүбиле", т/с
20.45 Тамчыктыг удунар, чаштар!
21.00 УЕ.
21.35 Агаар.
21.40 Ынчалзажок.
21.50 "Универмаг делгээнин артында", комедия
23.30 — 00.20 "Топаз" операция", барымдаалыг детектив

"РОССИЯ"

6.30 — 9.20 ЭРТЕНГИНИҢ МЕНДИЗИ-БИЛЕ, РОССИЯ!
7.00, 8.00, 9.00 МЕДЭЭЛЕР
8.15 — 8.28 Дежурный кезек.
9.30 "Арена — спорт", т/ж.
10.00 "Дээрниң ол талазында...", уран-чечен фильм
12.00 Херекти көрүп тур.
13.00 МЕДЭЭЛЕР.
13.20 Ийи рояль.
14.05 "Танцылап турар дүрзүлер", уран-чечен фильм.
16.00 Диван кырында садыг.
16.30 "Далай ыттары", м/с.
17.00 МЕДЭЭЛЕР.
17.20 Суурга.

"ТЫВА"

17.55 "Азас заповедник", телефильм.
18.15 МЕДЭЭЛЕР.
18.25 Чурттап билир херек.
18.50 МЕДЭЭЛЕР.
19.00 Коллаж.

"РОССИЯ"

19.30 Шоодуглуг программа.
20.00 "Бодүүн чүүлдер", т/с.
21.00 МЕДЭЭЛЕР
21.45 "Халаптыг үе", боевик (АКШ).
23.30 Чон билип алыксап турар.
23.45 Дежурный кезек.
00.00 "Абзац".
01.00 МЕДЭЭЛЕР.
01 40 — 01.55 Диван кырында садыг

НТВ

7.00 БӨГҮН.
7 40 Дуза
7.50 Акша айтырыы.
8.00 БӨГҮН.
8 15 Мультфильм.
8.25 Кардан өзээ.
8.30 Дуза.
8.40 Криминал.
8.55 "Д. Д. Д. Истекчи Дубровскийнин көктешкизи", т/с.
10.00 БӨГҮН.
10.20 "Сансет Бичиге ынакшыл болгаш оон чажыттары", т/с.
11.05 "Дүрген дуза" т/с.
12 00 БӨГҮН.
12.25 "Эрги телевизор"
14.00 БӨГҮН.
14.25 "Кадайлыг бот-кижи", комедия.
16.00 БӨГҮН.
16.30 "Эжелекчилер", т/с
17.25 Дуза.
17.50 Криминал
18.05 "Сансет Бичиге ынакшыл болгаш оон чажыттары", т/с.
18.55 "Бут бөмбүү" клуб.
19.25 Хүннүн маадыры.
20.00 БӨГҮН.
20.30 "Д. Д. Д. Истекчи Дубровскийнин көктешкизи", т/с.
21.30 Мергежили — репортер.
21.50 "Граф Монте-Кристо", т/с.
23.00 БӨГҮН.
23.30 Хүннүн маадыры.
23.50 — 02.09 Бут бөмбүү Чемпионнар лигазы дээш.

ТВ ЦЕНТР

10.00 "НАСТРОЕНИЕ", эртенги телеканал.
12.00 БОЛУУШКУННАР.
13.45 Петровка, 38.
14.00 "Күүсеттинмес даалга", т/с.
15.15 "Ынакшылдың хоойлузу", т/с.
17.00 "Бүгү-ле хемнер агып чыдар", т/с.
18.15 "Мелегей", м/с.
19.00 "Графиня де Монсоро", т/с
22.30 "Чидип бар чыдар", барымдаалыг сериал.
23.05 "Бичии хоорайга халап", т/с.
03 20 Петровка, 38.
03.30 "Күүсеттинмес даалга", т/с.

Среда — сентябрь 22

ОРТ

6.00 ЭРТЕНГИНИҢ МЕНДИЗИ-БИЛЕ
9.00, 12 00, 15 00 00 10 МЕДЭЭЛЕР
9 15 "Ынакшылдың нүүрүбиле", т/с
10 15 "Каламбур"
10.45 ТЕМА
11.25 Хуу библиотека
11 30 "Өг-бүле чажыттары"
12 15 ДОБРЫЙ ДЕНЬ
12.45 Мультфильм
13 10 "Отту бодувусче алыр бис", уран-чечен фильм, 2-ги сериязы
14.30 "Кады" деп программа
15 15 Мультфильм.
15 30 Тергиин өннүктер.
15 50 Джунглинин кыйгызы
16 15 Он алды харга чедир .
16 45 "Колье Шарлотты", 3-кү сериязы.
18 00 МЕДЭЭЛЕР
18.15 "Ералаш"
18 45 Мында болгаш ам.
19.05 КИЖИ БОЛГАШ ХООЙЛУ.
19.45 "Ынакшылдың нүүрүбиле", т/с
20.45 Тамчыктыг удунар, чаштар!
21.00 УЕ.
21.35 Агаар.
21 40 Ынчалза-даа.
21.50 "Кенинин адазы", комедия.
23.40 — 00.25 Цивилизация

"РОССИЯ"

6.00 — 9.20 ЭРТЕНГИНИҢ МЕНДИЗИ-БИЛЕ, РОССИЯ!
7.00, 8.00, 9.00 МЕДЭЭЛЕР.
8.15 — 8.29 Дежурный кезек.
9.20 Гомеопатия болгаш кадыкшыл.
9.30 "Арена — спорт", т/ж
10.00 "Миледи", т/с.
10.50 "Бистиң чажыдывыс чайы", т/с.
11.50 Гомеопатия болгаш кадыкшыл.
12.00 "Мээн өг-бүлем".
12.50 Гомеопатия болгаш кадыкшыл.
13.00 МЕДЭЭЛЕР
13.20 Ийи рояль.
14.10 "Антонелла", т/с.
15.05 "Черлик элчи", т/с.
16.00 Диван кырында садыг
16.30 "Далай ыттары", м/с
17 00 МЕДЭЭЛЕР.
17 20 Суурга.

"ТЫВА"

18.20 МЕДЭЭЛЕР.
18.30 Экономика айтырыглары.
18.50 МЕДЭЭЛЕР.
19.00 Коллаж.

"РОССИЯ"

19.30 Боду бодунга режиссер.
20.00 "Бодүүн чүүлдер", т/с.
21.00 МЕДЭЭЛЕР.
21.45 "Эпидемия", халдавырлыг аарыг дугайында фильм.
23.30 Чон билип алыксап турар.
23.45 Дежурный кезек.
00.00 "Абзац".
01.00 МЕДЭЭЛЕР.
01.40 — 01 55 Диван кырында садыг

НТВ

7.00 БӨГҮН.
7.40, 17.25 Дуза.
7 50 Акша айтырыы.
8.00 БӨГҮН.
8.15 Мультфильм.
8.25 Кардан өзээ.
8 30 Дуза.
8.40 Криминал.
8.55 "Д. Д. Д. Истекчи Дубровскийнин көктешкизи", т/с.
10.00 БӨГҮН.
10.20 "Сансет Бичиге ынакшыл болгаш оон чажыттары", т/с.
11.00 Шуут чажыт
12.00 БӨГҮН
12.25 "Эрги телевизор". "Инспектор Лосев" деп уран-чечен фильмни көргүзер.
14.00 БӨГҮН
14.25 "Мен бодум", уран-чечен фильм.
15.45 Мультфильм
16.00 БӨГҮН.
16.30 "Эжелекчилер", т/с
17.50 Криминал
18.10 "Сансет Бичиге ынакшыл болгаш оон чажыттары", т/с.
19.00 "Дүрген дуза", т/с.
20.00 БӨГҮН
20.30 "Д. Д. Д. Истекчи Дубровскийнин көктешкизи", т/с.
21.35 Мергежили — репортер.
21.55 "Граф Монте-Кристо", сөөлгү сериязы
23.00 БӨГҮН.
23.35 Хүннүн маадыры.
23.55 — 00.50 Чемпионнар лигазынын хүн демдеглели.

ТВ ЦЕНТР

10.00 "НАСТРОЕНИЕ", эртенги телеканал.
12.00 БОЛУУШКУННАР.
13.45 Петровка, 38.
14.00 "Күүсеттинмес даалга", т/с.
15.00 БОЛУУШКУННАР.
15.15 "Ынакшылдың хоойлузу", т/с.
17.00 "Бүгү-ле хемнер агып чыдар", т/с
18.15 "Мелегей", м/с.
19.00 "Графиня де Монсоро", т/с.
21.00 БОЛУУШКУННАР.
22.30 "Чидип бар чыдар", барымдаалыг сериал.
23.05 "Бичии хоорайга халап", т/с.
00.00 БОЛУУШКУННАР.
03.20 Петровка, 38.
03.30 "Күүсеттинмес даалга", т/с.

Четверг — сентябрь 23

ОРТ

6.00 ЭРТЕНГИНИН МЕНДИЗИ-БИЛЕ
9.00, 12.00, 15 00, 23.55 МЕДЭЭЛЕР
9 15 "Ынакшылдың нүүрүбиле", т/с
0 15 Джентльмен-шоу
10.40 КИЖИ БОЛГАШ ХООЙЛУ
11.25 Мадам Аншлаг Изабелла Юрьева
12 15 ДОБРЫЙ ДЕНЬ
13.00 "Отту бодувусче алыр бис", уран-чечен фильм, 3-кү сериязы
14 30 "Кады" деп программа.
15.15 Чүү-даа бооп болур!
15.35 "Сезам кудумчу".
16.00 Он алды харга чедир...
16.30 "Херээженни тып алынар", комедия, 1-ги сериязы
18.00 МЕДЭЭЛЕР
18.20 Маски-шоу.
18 45 Мында болгаш ам.
19.05 "Старые клячи" деп программа
19 45 "Ынакшылдың нүүрүбиле", т/с
20.45 Тамчыктыг удунар, чаштар!
21.00 Уе
21.35 Агаар.
21 40 Ынчалзажок.
21.50 "Хамааты Никонорова силерни манап тур", уран-чечен фильм.
23.25 — 00.10 Дүрген чалалга.

"РОССИЯ"

6.30 — 9.20 ЭРТЕНГИНИҢ МЕНДИЗИ-БИЛЕ, РОССИЯ!
7.00, 8.00, 9.00 МЕДЭЭЛЕР.
8.15 — 8.29 Дежурный кезек.
9.20 "Ле Монти" деп садыг бажыны
9.30 "Арена — спорт", т/ж.
10.00 "Миледи", т/с.
10.50 "Бистиң чажыдывыс чайы", т/с.
11.50 Гомеопатия болгаш кадыкшыл
12.00 Урмас Отт Андрей Возлааг неский-биле беседада.
12.50 Гомеопатия болгаш кадыкшыл.
13.00 МЕДЭЭЛЕР
13.20 Ийи рояль.
14.10 "Антонелла", т/с.
15.05 "Черлик элчи", т/с
16.00 Диван кырында садыг.
16.30 "Далай ыттары", м/с
17.00 Суурга.

"ТЫВА"

17.20 Чүректин ханызындан
18.10 МЕДЭЭЛЕР.
18.20 "Эзир чуртунун хөөннери".
19.00 МЕДЭЭЛЕР.
19.10 Коллаж

"РОССИЯ"

19.30 "Белый попугай" клуб
20.00 "Бодүүн чүүлдер", т/с.
21.00 МЕДЭЭЛЕР.
21.45 "Патриотчу", фильм.
23.30 Театр + TV.
00.30 Чон билип алыксап турар.
00.45 Дежурный кезек.
01 00 МЕДЭЭЛЕР
01.40 Оннун оюну.
02.35 — 02.50 Диван кырында садыг

НТВ

7 00 БӨГҮН
7.30 Дуза.
7 40 Криминал
7 50 Акша айтырыы.
8.00 БӨГҮН.
8.15 Мультфильм
8.25 Кардан өзээ.
8.30 Дуза.
8.40 Криминал.
8.55 "Д. Д. Д. Истекчи Дубровскийнин көктешкизи", т/с.
10.00 БӨГҮН.
10.20 "Сансет Бичиге ынакшыл болгаш оон чажыттары", т/с.
11.05 "Дүрген дуза", т/с
12.00 БӨГҮН.
12.25 "Эрги телевизор"
14.00 БӨГҮН.
14.20 "Силернин оглунар болгаш дунмаадар", уран-чечен фильм.
16.00 БӨГҮН.
16.30 "Эжелекчилер", т/с.
17.25 Дуза.
17.50 Криминал.
18.10 "Сансет Бичиге ынакшыл болгаш оон чажыттары", т/с.
18.55 "Бут бөмбүү" клуб.
19.00 "Дүрген дуза", т/с.
20.00 БӨГҮН.
20.30 Бут бөмбүү. Чемпионнар лигазы дээш.
22.30 ИТОГО
23 00 БӨГҮН.
23.35 Хүннүн маадыры.
23 55 — 00 50 Чемпионнар лигазынын хүн демдеглели

ТВ ЦЕНТР

10.00 "НАСТРОЕНИЕ", эртенги телеканал
12.00 БОЛУУШКУННАР.
13.45 Петровка, 38.
14.00 "Күүсеттинмес даалга", т/с.
15.15 "Ынакшылдың хоойлузу", т/с.
17.00 "Түр када азырандыда чаш", мелодрама.
18.15 "Мелегей", м/с.
19.00 "Графия де Монсоро", т/с.
22.30 "Чидип бар чыдар", барымдаалыг сериал.
23 05 "Бичии хоорайга халап", т/с.
03 20 Петровка, 38.
03.30 "Күүсеттинмес даалга", т/с

Пятница — сентябрь 24

ОРТ

6 00 ЭРТЕНГИНИҢ МЕНДИЗИ-БИЛЕ
9.00, 12.00, 15.00 МЕДЭЭЛЕР
9.15 "Ынакшылдың нүүрүбиле", т/с
10.15 Маски-шоу
10.40 "Маска кеткен кижи"
11.20 Хуу библиотека.
11.30 Смак
11.50 Мультфильм.
12.15 ДОБРЫЙ ДЕНЬ
13.00 Мультфильм
13 15 "Отту бодувусче алыр бис", уран-чечен фильм
14.30 "Кады"деп программа
15.15 Фильм-тоол
16 40 "Херээженни тып алынар", уран-чечен фильм
18.00 МЕДЭЭЛЕР
18 15 Джентльмен-шоу
18.45 "Херээженнер дугайында төөгүлер" Н Белохвостикова
19 15 "Погоннарлыг хан сорукчулары", барымдаалыг детектив
19 45 ХУУЛГААЗЫННАР ШӨЛУ
20.45 Тамчыктыг удунар, чаштар!
21.00 Уе
21.35 Агаар
21.40 Ынчалзажок.
21.50 "Ыдыктыг чыл", фильм
23 40 — 00.25 Жан Габен ыраа

"РОССИЯ"

6.30 — 9.20 ЭРТЕНГИНИҢ МЕНДИЗИ.
7.00, 8.00, 9.00 МЕДЭЭЛЕР.
8 15 — 8.29 Дежурный кезек.
9.20 Гомеопатия болгаш кадыкшыл.
9.30 Балыктаашкын дугайында чугаалар.
10.00 "Миледи", т/с.
10.50 "Бистиң чажыдывыс чайы", т/с
11.50 Гомеопатия болгаш кадыкшыл
12.00 Кадыкшыл дээш.
12.50 Гомеопатия болгаш кадыкшыл.
13.00 МЕДЭЭЛЕР.
13 20 Ийи рояль.
14.10 "Антонелла", т/с.
15.05 "Черлик элчи", т/с
16.00 Диван кырында садыг
16.30 Мультфильм.
17.00 МЕДЭЭЛЕР.
17.20 Суурга.

"ТЫВА"

17.20 Школадан медээлер
17.35 "Мээн суурум—мээн салым-чолум".
18.05 МЕДЭЭЛЕР
18.15 Тыванын Россияга каттышканындан бээр 55 чылынга уткуштур
18.35 АЗИЯ ТӨВУ
18.55 Коллаж

"РОССИЯ"

19.30 Полный модерн
20.00 "Россияның дилээшкин тергиидекчилери", т/с
21.00 МЕДЭЭЛЕР
21.50 "Шиднишкиннерин ол баглаваан", уран-чечен фильм (Польша-Россия).
23.30 "Лос-Анджелесте изигдир", т/с (АКШ)
00.40 Дежурный кезек
01.00 МЕДЭЭЛЕР
01.40 — 01.55 Диван кырында садыг

НТВ

7.00 БӨГҮН
7.40 Дуза
7 50 Акша айтырыы.
8 00 БӨГҮН
8.15 Мультфильм
8.25 Кардан өзээ.
8.30 Дуза.
8.55 Орус тейжигештер.
9.25 Дириг амытаннар амыдыралы.
10.00 БӨГҮН.
10.20 "Сансет Бичиге ынакшыл болгаш оон чажыттары", т/с
11.05 "Дүрген дуза", т/с.
12.00 БӨГҮН.
12.25 "Эрги телевизор".
14 00 БӨГҮН.
14.25 "Бажың ажылдакчызы херээжен", уран-чечен фильм
16.00 БӨГҮН.
16 25 "Эжелекчилер", т/с
17.20 Дуза.
17 40 Криминал.
18.00 БӨГҮН.
18.30 Амы-тын камгалаар албан чери.
19.00 "Сансет Бичиге ынакшыл болгаш оон чажыттары", т/с.
20.00 БӨГҮН
20.30 "Керээ чок ондак", боевик.
22.00 Мергежили — репортер.
22.20 "Криминалдыг Россия", барымдаалыг сериал.
23.00 БӨГҮН.
23.40 Хүннүн маадыры.
00.00 — 01.39 "Чартык ай кудумчу", уран-чечен фильм.

ТВ ЦЕНТР

10.00 "НАСТРОЕНИЕ", эртенги телеканал.
12.00 БОЛУУШКУННАР.
13.45 Петровка, 38.
14.00 "Күүсеттинмес даалга", т/с.
15.15 "Ынакшылдың хоойлузу", т/с.
17.00 "Түр када азырандыда чаш", т/с.
18.00 БОЛУУШКУННАР.
18.15 "Даглар ээзи", м/с.
19.00 "Графиня де Монсоро", т/с.
22 30 "Чидип бар чыдар", барымдаалыг сериал.
23 05 "Бичии хоорайга халап", т/с.
00 55 "Ужен үш", комедия
03 20 Петровка,38.
03.30 "Күүсеттинмес даалга", т/с.

Суббота — сентябрь 25

ОРТ

7.30 "Чааскаан боорда чепсээ чок", боевик
8 45 Лама сөзү
9.00 Хуу библиотека
9 15 Чүү-даа бооп болур!
9.30 "100 хуу" деп программа.
10.00, 15.00 МЕДЭЭЛЕР
10.15 Эртенги почта
10.50 "Альф" өг-бүле дугайында комедия
11.25 Смак.
11.45 Третьяковкага дедир эгиткени.
12.30 "Күзел", фильм.
14.25 "Каламбур"
15.15 Дириг амытаннар аймаа.
15.55 Ол мынчаар болган.
16.35 "Эзим", уран-чечен фильм
18.25 Музыкалыг программа.
19.20 "Бургүнд өргээнин чажыттары", сериал
21.00 УЕ
21.55 АГААР
22.00 "Чажыт материалдар" т/с
23.40—00.30 Бут бөмбүү. Россияның чемпионады.

"РОССИЯ"

8.00 Мультфильм.
8.30 "Ачам, авам, мен — спортчу өг-бүле".
9.30 РТР-нин почтазы
10 00 Эртенгинин мендизи-биле, чурт!
10.30 Боду бодунга режиссер.
11 00 Телеоюн
11 45 ЭКИ МЕДЭЭЛЕР.
12 15 Алдын дүлгүүр
12.30 Фонтан-клуб.
13.00 МЕДЭЭЛЕР.
13.30 Федерация.
14 00 Урмас Отт Владимир Семаго-биле беседада
15.00 Кадыкшыл дээш
16.05 "Астерикстин ужуралдары", м/с.

"ТЫВА"

17 00 МЕДЭЭЛЕР
17.10 "Үстүү-Ишкинде" чаа ажыл-агый
17.25 МЕДЭЭЛЕР
17.35 Коллаж.

"РОССИЯ"

18.00 "Мээн өг-бүлем"
19.05 Ийи рояль.
19 55 "Аншлаг" болгаш К°
21 00 МЕДЭЭЛЕР
21.45 "Сабрина", уран-чечен фильм (АКШ)
00 10—02.11 "Кызыл-хүрен оң", уран-чечен фильм (Испания—Мексика—Франция).

НТВ

8.00 "Керээ чок ондак", боевик.
9.20 Мультфильм
9.30 Криминал
10 00 БӨГҮН
10.40 Телеоюн.
11 10 "Конан", уран-чечен фильм
12.00 БӨГҮН.
12 20 "Эрги телевизор",
13 35 "Байяр шивээнин дулгуурлери".
13 30 Жванецкий олчаан
14.00 Бал танцылар талазыбиле делегей кубогу
15.25 Телеоюн.
16.00 БӨГҮН.
16.25 "Делегейни кайгаткан ынакшыл дугайында төөгүлер".
16.25 "Өлүрүүшкүн дугайында ол херээжен бижээн", т/с.
17.50 Дог-шоу.
18.20 Юрий Шевчук-биле бир хүн.
18.55 Теннис. Дэвистин кубогу дээш.
20.00 БӨГҮН.
20.30 "Кадын портреди", уран-чечен фильм.
23.00 БӨГҮН.
23.45—01.14 "Ырбакчы", боевик.

ТВ ЦЕНТР

13.30 "Тын алыкчы МакГайвер", т/с.
14.30 Кады боданыш көрээли.
15.00 БОЛУУШКУННАР.
15.45 Мультфильм.
18.00 БОЛУУШКУННАР.
18 15 Неделяда агаар.
00.40 "Саван", информация-аналитиктиг сериал.
00.55 "Ондактыг мергежил" комедия.
03.40—05.31 "Рафаэль—самыын-садар кижи", мелодрама

Воскресенье — сентябрь 26

ОРТ

7 30 "Крышадан базым" комедия
9.00 Тараанынар ведомозу
9 30 "Дисней-клуб" "Өдүректер ужуралдары"
10.00, 15.00 МЕДЭЭЛЕР
10.20 Догерези бажында барда
10.55 "Альф", комедия
11.25 Орук демдеглелдери эвес чүүлдер
11 40 Россияга бараан бооп тур мен
12.15 Эртенги сылдыс
13.30 "Кустонун командазының бүгү аян-чоруктары"
13.50 Ойна-ла, ынак гармонум!
14.20 Каткы-хөг панорамазы
15.15 Аян-чорукчулар клуву
16.05 "Абажур"
16.35 "Дисней-клуб" "Чип биле Дейл", "Аладдин"
17 35 "Тамчыктыг удунар, чаштар!" деп программанын 35 чылынга
18 00 Сени дилеп чор мен
19.05 "Калчаарава", комедия
21.00 С Доренконун автор программазы
21 55 "Соломон хаанның уургайлары", уран-чечен фильм.
23 45—00.15 Бут бөмбүүнүн допчулалы.

"РОССИЯ"

8.00 Ада-чуртка бараан болуп тур мен!
8.30 "Эртинелер ортулуу".
9.30 Чаштарның чугаалары.
10.00 Эртенгинин мендизи-биле, чурт!
10.30 "Аншлаг" болгаш К°.
11.29 Промо
11.30 Полный модерн
12.00 Орус лото
12.40 Ном саны
13.20 Парламент шагы.
14.10 "Хоойлу болгаш корумчурум", т/с.
15.05 Дириг амытаннар дугайында чугаалар.
16.00 "Эрги квартира"
17.00 "Сөөлгү тоолчургу чугаа", барымдаалыг фильм.
18.00 Көрүнчүк мурнунга.
18.10 "Шынчы өннүктер", уран-чечен фильм
20.00 КӨРҮШ.
21.00 "Улуг ынакшыл турбас", уран-чечен фильм (АКШ).
22.55 Агата Кристи Пуаро. "Испан хааржактың чажыды".
23.50 "К-2" көргүзер.
00.50 Дежурный кезек
01.15—02.07 Грек-рим хүреш Делегей чемпионады Грециядан дамчыдылга

НТВ

8.00 Теннис. Дэвистин кубогу дээш.
9.20 Мультфильм
9.30 Амы-тын камгалаар албан чери.
10.00 БӨГҮН
10.40 "Өг-бүле оюну"
11.10 "Конан", т/с
12.00 БӨГҮН.
12.15 Акша айтырыы
12.40 Мергежили—репортер
12.55 "Криминалдыг Россия", барымдаалыг сериал.
13.25 "Бистиң Гаваньче корабльдер кээп турду".
14.30 "Өлүрүүшкүн дугайында ол херээжен бижээн", т/с
15.25 "Орус тейжигештер"
16.00 БӨГҮН.
16 15 Дириг амытаннар амыдыралы.
16.45 "Биллинмес дайын", 18-ки фильм (ССРЭ—АКШ).
17 40 ИТОГО
18.00 БӨГҮН.
18.25 "Ханныг аннаашкын", боевик.
20.40 "Ойнаар-кыстар"
21.00 ИТОГИ.
22.05 "Сөөлгү бойскаут", боевик.
00.00 — 00.49 Бут бөмбүү" клуб Россияның чемпионадын көргүзер.

ТВ ЦЕНТР

13 30 "Тын алыкчызы МакГайвер", т/с.
15.00 БОЛУУШКУННАР.
18.15 Неделяда агаар.
19.00 Кабинет 21.
19.30 "Каткы-хөг парады".
19.05 "Формула-1" класска авточарыш талазы-биле делегей чемпионады.
22.05 Тускай папка.
22.35 Мультфильм.
23.05 "Күзелдер боттаныр", Дэвид Копперфилд-биле беш кежээ.
00.00 БОЛУУШКУННАР.
00.40 "Дүшке болгаш херек кырынга ужудуушкуннар", уран-чечен фильм.
02.20 Кыска болуушкуннар.
02.25 "Спортчу экспресс" деп программада неделя түннелдери.
02.55 Бут бөмбүүнүн дугайында чугаалар.
03.25 "Практика", т/с.
04.20—06.25 "Сексмиссия", комедия.

ШЫН
Кызыл хоорай, Красноармейская, 100, индекс 667000.
ТУРГУЗУКЧУЛАРЫ: Тыва Республиканың Чазаа болгаш "Шын" солун редакциязы ның коллективи
Кол редактор Светлана МОНГУШ.

РЕДАКЦИЯ КОЛЛЕГИЯЗЫ:
Маадыр-оол Калчан, Алдын-кыс Монгуш, Сергей Хертек, Таан-оол Хертек.

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ:
Кол редактор — 3-43-34; кол редакторнуң оралакчызы — 3-33-91;
секретариат—3-36-82
Солун келбейн барганда дараазында телефоннарже долгаар: 3-14-94, 3-57-92

КИЛДИСТЕР:
Ниитилел-политиктиг килдис — 3-39-15
Медээлер албаны—3-34-98;
Бухгалтерия—3-41-16;
Солун неделяда үш катап үнер.
Хемчээли 2 парламал ама.
Тиражы 4000.
Нагыт 71.

АГАР САНЫВЫС: № 40703810400000010000 КБ "Тувакредит", ИНН—1701008465;
корр сч 30101810600000000729 БИК 049304729.
Солун Россия Федерациязының Парлалга болгаш массалыг информация чепсектериниң талазыбиле хоойлужудулгазының чорудулгазынга контроль болгаш бүрүткелиниң Тыва девискээр эргелелинге бүрүткеттинген.
Бүрүткеттирген дугаары—Т 00007.
Солунда парлаттынган материалдарның авторларының бодалдары редакцияның туружу-биле дүүшпейн барып болур. Айыттынган саннары болгаш өске-даа фактылары, дыннадыглары дээш авторлар боттары харылаар.